

วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือbud
เรื่องทำวชมพูนับสถาบันทักษิณคดีศึกษา
Buddhist Philosophy Concepts of “King Chompoo” in Bud Book
with Special Reference to the Version of the Institute
for Southern Thai Studies

คำนำวล คำมณี

ศศ.ม. (ปรัชญา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Journal of Humanities and Social Sciences

A b s t r a c t

This study of Buddhist philosophy involved an analysis of Tipitaka texts and important Buddhist scriptures. The results revealed 3 concepts of Buddhist philosophy: epistemology, metaphysics, and ethics. Buddhist epistemology attends to the pursuit of knowledge through meditation: Thippajakkhujan or Jutupapatajan and Jaytoparijjan. Buddhist metaphysics (or the Three Marks of Existence) concerns 4 aspects: the reality of human existence, the concept of Samsara (cycle of birth and death), the concept of heaven and hell, and Nirvana. The subject matters in Buddhist ethics involve merit-making in Buddhism and ordination. Buddhist philosophy in “King Chompoo” addresses the subtle beliefs resulting from mindfulness meditation. Such beliefs predominate in Tipitaka texts and significant Buddhist scriptures, thereby supporting the dissemination of the Buddha’s teaching and indicating the progress of Buddhist study of the southern region in the past.

Keywords : Buddhist Philosophy, Bud Book, King Chompoo

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพุทธปรัชญาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือชุดเรื่องท้าวขมพู่ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ผลของการศึกษาพบแนวคิดทางพุทธปรัชญา ๓ ด้าน คือ พุทธญาณวิทยา มุ่งเน้นศึกษาความรู้จากการประจักษ์แจ้งทางจิต ๒ ประเด็น คือ ทิพพจักขุญาณหรือจุตูปปาตญาณ และเจโตปริยญาณ พุทธอภิปรัชญามีเนื้อหา ๔ ประเด็น คือ ความแท้จริงของสังขารมนุษย์ การเวียนว่ายตายเกิด คติเรื่องนรก - สวรรค์ และพระนิพพาน และพุทธจริยศาสตร์มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอุดมคติของพุทธศาสนิกชน มี ๒ ประเด็น คือ การสร้างบุญกุศลในแนวทางพระพุทธศาสนา และการอุปสมบท แนวคิดพุทธปรัชญาเรื่องท้าวขมพู่มุ่งเน้นคติความเชื่อในสิ่งที่ยุคคนทั่วไปไม่สามารถรับรู้ได้ คติเหล่านี้เกิดจากการฝึกฝนจิตจนเป็นสมาธิตามขั้นตอนจนมีความเชี่ยวชาญจนสามารถรับรู้ได้ และคติดังกล่าวพบในพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาจึงถือเป็นการเผยแพร่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าผ่านวรรณกรรมท้องถิ่นและสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองของการศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนาของท้องถิ่นภาคใต้ในอดีต

คำสำคัญ : พุทธปรัชญา หนังสือชุด ท้าวขมพู่

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวชมพู่...

บทนำ

พุทธปรัชญา หมายถึง หลักคำสอนเรื่องความรู้และความจริงของมนุษย์และโลกตามหลักพุทธธรรมซึ่งศึกษาวิเคราะห์ด้วยเหตุผลทางปรัชญา รวมทั้งหลักการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนเพื่อเข้าสู่เป้าหมายสูงสุด หลักคำสอนเรื่องความรู้และความจริงของมนุษย์และโลกตามหลักพุทธธรรม ครอบคลุมเนื้อหาด้านญาณวิทยาและอภิปรัชญา ส่วนหลักคำสอนเรื่องการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่เป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน เป็นเนื้อหาในส่วนคุณวิทยา สาขาจริยศาสตร์ พุทธปรัชญา เหล่านี้สามารถศึกษาจากพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท การศึกษาแนวคิดทางพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุดเรื่องทำวชมพู่ จะนำเอาหลักการของปรัชญาบริสุทธิ์ทั้งสามด้าน คือ ญาณวิทยา อภิปรัชญา และคุณวิทยามาศึกษา หลักคำสอนที่ปรากฏในเรื่องทำวชมพู่และศึกษาวิเคราะห์แนวคิดพุทธปรัชญาโดยใช้เอกสารคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาเช่นพระไตรปิฎกเป็นต้น

วรรณกรรมหนังสือชุดเรื่องทำวชมพู่เป็นวรรณกรรมนิทานศาสนาที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยพระพุทธเจ้าและบุคคลสำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น พระสาวก พระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น แม้วรรณกรรมดังกล่าวไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกและพุทธประวัติ แต่ผู้แต่งได้แต่งขึ้นเอง โดยนำเอาตัวละครในสมัยพุทธกาล คือ พระพุทธเจ้า พระสาวก และพระเจ้าพิมพิสาร มาแต่งเป็นเรื่องราวเพื่อไว้สำหรับสวดสอนพุทธศาสนิกชนให้เห็นโทษของกิเลสตัณหา การตัดความโลภ โกรธ หลง ให้หมดสิ้นและแสดงอันสงส์ของการบำเพ็ญกุศลทานและการอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ ถีววัตรปฏิบัติเพื่อขจัดกิเลสตัณหาแล้วสู่พระนิพพาน

วรรณกรรมหนังสือชุดเรื่องทำวามพู ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา แต่งเป็นบทร้อยกรองประกอบ ด้วย กาพย์ ๓ ประเภท คือ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉับ ๑๖ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๔ สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ ในท้ายเล่ม เขียนไว้ว่าสร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๖ วรรณกรรมชิ้นนี้ ได้รับความนิยมในการใช้สวดอ่านกันในวัด หรือในกลุ่มพุทธศาสนิกชน "ชาวบ้านสูงวัยแทบทุกคนเล่ากันว่าเคยฟังนิทาน เรื่องทำวามพูกันมา อย่างเจเนใจ และยังยืนยันว่าย้อนไปประมาณ ๘๐ - ๙๐ ปี พระสงฆ์ของ ท้องถิ่นนครศรีธรรมราช นิยมยกเป็นอุทาหรณ์ในพระธรรมเทศนาขึ้นมาก โดยเฉพาะในเทศกาลเข้าพรรษาจนแพร่หลายกลายเป็นนิทานประจำ ท้องถิ่นไป" (ดิเรก พรตตะเสน. ๒๕๒๙ : ๕) วรรณกรรมเรื่องทำวามพู จึงเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มพุทธศาสนิกชนในอดีตเป็นอย่างดี

เนื้อหาพุทธปรัชญาในเรื่องทำวามพู ศึกษาเทียบเคียงได้จาก หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนทำวามพูโดยเริ่มต้นหลักธรรมใน ระดับโลกียะว่าด้วยหลักการปฏิบัติตนร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งต้องยึดถือ หลักศีลธรรมและการบำเพ็ญทานแก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา การอธิบายถึงการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์และเทวดาชั้นต่าง ๆ เมื่อ ทำวามพูต้องการทราบถึงบรรพชนกษัตริย์ที่เสด็จสวรรคตแล้วประทับ ที่ใด พระพุทธเจ้าทรงทำอิทธิวิธีเปิดเผยให้ทำวามพูเห็นสัตว์นรกและ เทวดาในชั้นดาวดึงส์ ทำวามพูถามถึงการสร้างบุญกุศลอันใดถึงได้เกิด ในวิมานของชั้นดาวดึงส์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงการสร้างกุศลด้วยวัตถุ หลายประการ เช่น การสร้างวัด วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ ถวาย ผักจิ้น เป็นต้น และในที่สุดพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในชั้นโลกุตระ คือ พระนิพพาน ในขั้นนี้ทำวามพูเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธ ศาสนาขออุปสมบทถือวัตรปฏิบัติอย่างพระพุทธเจ้าและทรงอยู่ในเพศ บรรพชิตจนบรรลุพระนิพพาน

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู่...

การศึกษาในเบื้องต้นเห็นว่าประวัติความเป็นมาของท้าวชมพู่ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกและพุทธประวัติ แต่หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนท้าวชมพู่ล้วนปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งสิ้น จึงนับว่าวรรณกรรมเรื่องท้าวชมพู่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ได้นำเสนอหลักธรรมและความเชื่อของพระพุทธศาสนาามาผูกเป็นเรื่องราวเพื่อประกอบการอบรมสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนทำความดีและละเว้นความชั่ว การนำเอาวรรณกรรมเรื่องท้าวชมพู่มาศึกษาจึงมีประโยชน์ในการเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาด้านอื่นๆ เช่น การศึกษาทางด้านวรรณศิลป์ วรรณกรรมกลอนสวดเป็นต้น แต่ในทางพุทธปรัชญายังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาวิเคราะห์ ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพุทธปรัชญาเรื่องท้าวชมพู่จึงมีประโยชน์ เพื่อทราบหลักพุทธธรรม การเผยแพร่หลักคำสอนและภูมิปัญญาของผู้แต่งและบรรพชนในท้องถิ่นภาคใต้ในอดีต

วิธีการวิจัย

๑. ศึกษาเนื้อหาหลักคำสอนทางพุทธปรัชญาที่ปรากฏในเรื่องท้าวชมพู่
๒. ศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาในเรื่องท้าวชมพู่จากเอกสารสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์สำคัญเล่มอื่นๆ
๓. วิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทาง พุทธปรัชญาและนำเสนอเป็นบทความวิจัย

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมเรื่องท้าวชมพู่

การศึกษาเนื้อหาหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาสั่งสอนท้าวชมพู่ ขณะที่พระองค์แปลงเป็นพระเจ้าราชาธิราช มีหลายประเด็น แต่เมื่อนำหลักการทางปรัชญามาเป็นแนวทางในการศึกษาจึง แบ่งเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. พุทธญาณวิทยา

แนวคิดพุทธญาณวิทยาไม่ได้กล่าวไว้เป็นระบบ และมีการอ้างเหตุผลตามแบบนักปรัชญาตะวันตก เพียงแต่กล่าวถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้ในลักษณะต่าง ๆ เอาไว้หลายแห่ง ทั้งนี้ เพราะพุทธปรัชญามีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอที่ต่างกัน คือ พุทธปรัชญา กำหนดเป้าหมายความหลุดพ้นหรือการบรรลुพระนิพพานเป็นประเด็นสำคัญสูงสุด การอธิบายความรู้เรื่องสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นเพียงองค์ประกอบเท่านั้น ซึ่งต่างกับนักปรัชญาที่อธิบายความรู้เป็นประเด็นสำคัญมุ่งเน้นเพื่อความเข้าใจอย่างละเอียด

พระพุทธเจ้าทรงแบ่งความรู้ออกเป็น ๓ ระดับตามพุทธพจน์ในสคาวาสสูตร เนื้อความว่า “ดูก่อนภราทวาชะ เรากล่าวความต่างกันแห่งสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้ถึงบารมีขั้นสุดท้ายเพราะรู้ยิ่งในปัจจุบัน แม้จะปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ได้ ดูก่อนภราทวาชะมีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเป็นผู้ฟังตามกันมา เพราะการฟังตามกันมานั้น จึงเป็นผู้ถึงบารมีขั้นสุดท้ายเพราะรู้ยิ่งในปัจจุบัน ย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์เหมือนพวกพราหมณ์ผู้ทรงไตรวิชา ฉะนั้น อนึ่ง มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง เป็นผู้ถึงบารมีขั้นสุดท้ายเพราะรู้ยิ่งในปัจจุบัน ปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ เพราะเพียงแต่ความเชื่ออย่างเดียว เหมือนพวกพราหมณ์นักตรึกตรองฉะนั้น มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งรู้ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยฟังตามกันมาก่อน ถึงบารมีขั้นสุดท้ายเพราะรู้ยิ่งในปัจจุบันย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ ดูก่อนภราทวาชะ ในสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใดรู้ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยฟังตามกันมาก่อน ถึงบารมีขั้นสุดท้ายเพราะรู้ยิ่งในปัจจุบัน ย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ว่าเราเป็นผู้หนึ่งของจำนวนสมณพราหมณ์เหล่านั้น” (ม.ม. ๑๓/๔๗๔/๕๗๙ - ๕๘๐)

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู...

เนื้อความในพุทธพจน์พระพุทเจ้า แบ่งความรู้ของพราหมณ์เป็น ๓ กลุ่ม ในจำนวนนี้สามารถจัดประเภทที่มาของความรู้ตามทฤษฎีของนักปรัชญาอินเดียได้ ๓ ประเภท ดังนี้

๑.) ศัพทประมาณ เชื่อว่าความรู้เกิดจากตำราหรือการอบรมสั่งสอนกันมา กลุ่มผู้ศึกษาคัมภีร์ พระเวทจัดอยู่ในกลุ่มศัพทประมาณหรือหากพิจารณาจัดประเภทความรู้ตามหลักพุทธปรัชญาจะจัดอยู่ในกลุ่มสุตมยปัญญา

๒.) อนุমানประมาณ เชื่อว่าความรู้เกิดขึ้นจากการอนุมานจากความรู้เดิมหรือจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและมีการทดสอบจนมีความมั่นใจ หลักการประเด็นนี้จัดอยู่ในกลุ่ม พราหมณ์นักตรรกตรองหรือหากจัดประเภทความรู้ตามหลักปรัชญาจะอยู่ในกลุ่มจินตามยปัญญา

๓.) ประจักษ์ประมาณ เชื่อว่าความรู้เกิดจากการประจักษ์แจ้งในตัวเอง ซึ่งจะครอบคลุมความรู้ทั้งสองอย่างคือ การประจักษ์แจ้งทางกายหรือประสาทสัมผัสทั้งหลาย และการประจักษ์แจ้งทางจิต พุทธปรัชญายอมรับว่าความรู้ระดับนี้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติเรียกว่า ภวานมยปัญญา

แนวคิดทางพุทธญาณวิทยาในเรื่องท้าวชมพู กล่าวถึงเฉพาะเนื้อหาส่วนที่เป็นการประจักษ์แจ้งทางจิต เป็นการรับรู้ทางจิตเกิดขึ้นจากการบำเพ็ญเพียรทางจิต หรือการฝึกฝนจิตจนเป็นสมาธิ ทำให้จิตมีคุณภาพสามารถรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับจิตได้หลายประการ หรือเรียกว่าการหยั่งรู้

พระพุทเจ้าทรงให้แนวทางการปฏิบัติตนของพระภิกษุสาวกเพื่อเข้าสู่พระนิพพานโดยให้ ยึดถือพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีศีล ๒๒๗ ข้อ สำรวมอินทรียมัสติสัมปชัญญะทุกขณะ ถือความสันโดษเป็นนิจ ข้อปฏิบัติเหล่านี้ย่อมสร้างความเจียบสงบบมีจิตใจที่บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น มีความเมตตา กรุณา มุ่งหวังให้สัตว์ทั้งหลายได้พ้นทุกข์ ผู้ปฏิบัติตนตามลำดับนี้สามารถ

ละนิรณทั้ง ๕ ได้ เมื่อพิจารณานิรณทั้ง ๕ ที่ตนละได้ก็ย่อมเกิดความสงบ มีความสุขมีจิตที่ตั้งมั่น จนบรรลุปฐมฌาน ทุตยฌาน ตติยฌาน จนบรรลจุตตฌาน คุณภาพของจิตก็จะบริสุทธิ์ผ่องใสขึ้นตามลำดับ จนสามารถละทุกข์และสุข ดับโสมนัส และโทมนัสได้แล้ว จิตมีอุเบกขา เป็นเหตุให้มีสติบริสุทธิ์ตั้งมั่น เมื่อสภาพจิตเป็นเช่นนี้แล้วย่อมเป็นเหตุให้เกิดอภิญญาหรือจิตตาวินิหาร ๘ หรือ วิชชา ๘ มีความรู้เกิดขึ้น ตามลำดับ ในเรื่องทำวามพุกกล่าวถึงการหยั่งรู้เรื่องราวของบุคคลต่าง ๆ หลายครั้งดังนี้

๑. พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้เรื่องราวของพระเจ้าพิมพิสารว่าถูก ทำวามพุกรังแกโดยไม่มีผู้ใดกราบทูลให้ทรงทราบเรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อ พระเจ้าพิมพิสารถูกศรวิเศษของทำวามพุกยิงไล่เพื่อร่อยพระกรรมเอาเป็น เจ้าเมืองประเทศราช พระเจ้าพิมพิสารจึงหนีเข้าสู่พระเวฬุวันมหาวิหาร เพื่อขอพึ่งพระบารมีแห่งพระพุทธเจ้า ดังที่กล่าวไว้ในเรื่องว่า

	เมื่อนั้นมุนี
ตรัสรู้คดี	จินสัทจาบัลย์
ดูก่อนทรงฤทธิ์	ซึ่งเป็นอัศจรรย์
ยิ่งมีมหันต์	ซึ่งเป็นโดยตรง
	ทำวามพุกา
ใช้ศรโค่นฟาด	มาโดยทำนอง
ด้วยฤทธิ์ศรชัย	ห้วนไวกก็ก้อง
บนยอดปรางค์ทอง	ของท่านแลหนา

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู่...

	มัดจับเอาตัว
ไปให้เหนือหัว	ชมพู่เจ้านาย
หวังจะให้บพิตร	ถวายเป็นด้วยพลัน
เท่านั้นแหละหนา	พิมพิสารอธิบตี

พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้เรื่องราวของพระเจ้าพิมพิสาร เนื่องจากพระพุทธองค์มีทิพจักขุญาณที่เกิดจากการบำเพ็ญเพียรทางจิตตามลำดับ

๒. พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้ว่าท้าวชมพู่จะบรรลुพระอรหันต์ เรื่องนี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าทรงช่วยเหลือพระเจ้าพิมพิสารจากการถูกรังแกแล้ว พระเจ้าพิมพิสารปลอดภัยเสด็จกลับกรุงราชคฤห์แล้ว พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้ ดังที่กล่าวไว้ในเรื่องว่า

“กล่าวถึงองค์พระศาสดา	ทรงพระกรุณา
แก้สรรพสัตว์ทั้งหลาย	
รู้แจ้งในบรรณนิยาย	ว่าชมพู่ไซ้รู้
จักได้เป็นพระอรหันต์”	

การหยั่งรู้ในลักษณะนี้เกิดขึ้นหลายครั้งในพุทธประวัติ กล่าวคือเมื่อพระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้ว่าบุคคลใดสมควรจะได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว พระองค์จะเสด็จไปโปรดหรือแสดงพระธรรมเทศนาให้บุคคลนั้นบรรลุพระอรหันต์ ในพุทธประวัติจัดการหยั่งรู้เรื่องนี้ไว้ในพุทธกิจ ๕ ประการที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน ดังนี้

๑. ปุพฺพณฺเฑ	ปิณฑปาตณฺจ
เวลาเช้า	เสด็จออกบิณฑบาต
๒. สายณฺเฑ	ธมฺมเทสนํ
เวลาเย็น	ทรงแสดงธรรมสั่งสอนประชาชน
๓. ปโสเส	ภิกฺขุโฉวาทํ
เวลาค่ำ	ประทานโอวาทแก่ภิกษุ
๔. อทฺธมรตฺเต	เทวปณฺหนํ
เวลาเที่ยงคืน	ตอบปัญญารธรรมเหล่าเทวดา
๕. ปจฺจุสฺส เสว คเต กาลे ภพฺพา ภพฺเพ วิโลกนํ	
เวลาใกล้รุ่ง	ทรงตรวจดูอุปนิสัยของสัตว์

ที่ควรบรรลुरुธรรม แล้วเสด็จไปโปรดหรือสั่งสอน (ธนาภิต(นามแฝง).

๒๕๔๙ : ๖๖ - ๖๗)

นอกจากนั้นแล้วในประวัติของพระสาวก จะกล่าวถึงพระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้ว่า พระสาวกผู้นั้นอยู่ในข่ายของการบรรลุพระอรหันต์ แล้วพระองค์ก็เสด็จไปโปรดทรงทำปาฏิหาริย์ให้เห็นพระองค์ และแสดงธรรมเพื่อให้พระสาวกรูปนั้นปฏิบัติธรรมและบรรลุพระอรหันต์ เช่น ราชพราหมณ์ พระเจ้ามหาภักปิณะและบิรวาร วังคีสมาณพ เป็นต้น

ในเรื่องท้าวขมพู่ ผู้แต่งได้นำแนวคิดเรื่อง พระพุทธเจ้าทรงใช้ทิพพจักขุญาณหยั่งรู้ว่าท้าวขมพู่เป็นผู้สร้างสมบุญบารมีมาในอดีตชาติสามารถบรรลุพระอรหันต์ได้ในชาตินี้ ด้วยบุญญาธิการของท้าวขมพู่ทำให้พระยาร้อยเอ็ดหัวเมืองเข้ามาสวามิภักดิ์เพราะเกรงกลัวในอำนาจของพระองค์ จึงทำให้ท้าวขมพู่เป็นกษัตริย์ที่มีโทษจริตและโมหจริตมาก และเมื่อท้าวขมพู่รังแกพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นองค์ศาสนูปถัมภกแล้วพระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปปราบทมิฬมานะและเทศนาสั่งสอนให้บรรลุ

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู่...

พระอรหันต์ การหยั่งรู้เรื่องราวของพระเจ้าพิมพิสารและการตรวจดูบุคคลที่อยู่ในข่ายการบรรลुพระอรหันต์นั้นสามารถจัดอยู่ในทิพพจักขุญาณหรือจุตูปาตญาณ คือญาณที่ทำให้เกิดการรู้เห็นการเวียนว่ายตายเกิดของวิญญานสัตว์และวิญญานสัตว์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดนั้นจะต้องเกี่ยวเนื่องด้วยกรรมในอดีตชาติเป็นตัวกำหนด

พุทธพจน์ยืนยันเรื่องทิพพจักขุญาณว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่ทวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จติ และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุปบัติเลวประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพพจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุวิสัยของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิฉชาติปฏิรูป ยึดถือการกระทำด้วยมิฉชาติปฏิรูป หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก..... ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้” (ที.สี. ๙/๒๔๖/ ๑๒๐) ผู้ที่มีทิพพจักขุญาณสามารถรู้ว่าสัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดอันเนื่องจากผลกรรมของอดีตชาติที่สืบเนื่อง

การหยั่งรู้ว่าคุณคนใดเข้าข่ายการบรรลุพระอรหันต์ ย่อมแสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าในอดีตของท้าวชมพู่ได้ทรงกระทำกุศลกรรมที่ยิ่งใหญ่เอาไว้จึงส่งผลให้ได้บรรลุพระอรหันต์ในชาตินี้และด้วยอำนาจของกุศลกรรมที่ยิ่งใหญ่ พระพุทธเจ้าจึงต้องเสด็จไปโปรด เหล่านี้จึงมีความเกี่ยวข้องกับการเวียนว่ายตายเกิดและกุศลกรรมในอดีตชาติ จึงสามารถจัดญาณในการหยั่งรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นทิพพจักขุญาณหรือจุตูปาตญาณ ประกอบด้วยญาณ ๓ อย่าง คือ อดีตังสญาณ

อนาคตตั้งสัจญาณ และปัจจุบันตั้งสัจญาณ พระพุทธเจ้าทรงมีปรีชาญาณ
หยั่งรู้เรื่องราวของพระเจ้าพิมพิสารเป็นการรู้เห็น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน
อดีต จึงจัดอยู่ในทิพพจักขุญาณ ประเภท อดีตังสัจญาณและปรีชาหยั่ง
รู้เห็นว่ามิบุคคลอยู่ในข่ายการบรรลุพระอรหัตต์ของพระพุทธเจ้าจึงจัดอยู่
ในทิพพจักขุญาณประเภทอนาคตังสัจญาณ

๓. พระพุทธเจ้าหยั่งรู้วาระจิตของบุคคลอื่น

พระเจ้าราชาธิราชแปลงได้หยั่งรู้ความคิดของท้าวขมพูนขณะอยู่ที่
เมืองปัญจาแล้วตรัสถามว่าพระองค์ทรงคิดเช่นนี้ไหม เช่นหากถ้าแพ้จะ
ยกพระยาทั้งร้อยเอ็ดให้แก่พระเจ้าราชาธิราชและหากชนะจะเหาะขึ้นไป
ทำรบกับพระจันทร์ พระอาทิตย์ และพระอินทร์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
เพื่อจะทำให้ผู้คนเห็นฤทธิ์เดชของตนเป็นจริงหรือไม่ ท้าวขมพูนยอมรับว่า
เป็นความจริง ดังกล่าวไว้ในเรื่องว่า

	ไม่แต่ที่นี่
ท่านอยู่บุรี	ปัญจาโดยเต้า
ท่านคิดปรึกษา	ถ้าแพ้แก่เรา
ท่านว่าจะเอา	ร้อยเอ็ดพระยา
	ถวายแล้วจักจร
กลับคืนนคร	ครองเมืองท่านอา
ท่านคิดดังนี้	จริงหรือท่านอา
ขมพูนฟังว่า	จำรับบัดใจ
	จริงแล้วเจ้าเข้า
พระเจ้าตรัสว่า	ยังข้อหนึ่งใน
ถ้าว่าท่านะ	แก่เรานี้ไซ้
แล้วจักขึ้นไป	รบด้วยจันทรา

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู่...

	อีกองค์อาทิตย์
ท่านผู้มีฤทธิ์	ในดาวดึงส์สา
ท่านคิดจริงหรือ	อย่าพรางวาจา
ชมพู่รับว่า	ลัจจะความจริง

พระเจ้าราชาธิราชแปลง ทรงหยั่งรู้วาระจิตของท้าวชมพู่จัดเป็น ความรู้ประเภท เจโตปริยญาณ เป็นปริชาญาณการหยั่งรู้เห็นความคิดอ่านของผู้อื่นทั้งมนุษย์และสัตว์ ผู้หยั่งรู้ความคิดเห็นของผู้อื่นมักจะ แสดงออกมาโดยการแจ้งให้ผู้คิดอ่านทราบ หรือเรียกว่าพูดตกใจ เมื่อกำหนดจะรู้จักใจของใครก็สามารถรู้ได้ทันทีและเห็นว่าเขาเป็นคน อย่างไรไม่ว่าความโลภ ความโกรธ ความหลงเพียงใดในพุทธพจน์ยืนยัน เรื่องเจโตปริยญาณไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจาก อุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อม จิตไปเพื่อเจโตปริยญาณ เธอย่อมกำหนดรู้ใจ ของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่น ด้วยใจ คือจิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็รู้ว่าจิต ปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่าจิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิต ปราศจากโมหะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น จิตไม่หลุดพ้นก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น” (ที.สี. ๙/ ๒๔๒/๙๙) ผู้ที่มีเจโตปริยญาณนี้สามารถทราบกระแสจิตและความคิดอ่านของ มนุษย์และสัตว์ได้ เจโตปริยญาณ เป็นญาณพิเศษสามารถหยั่งรู้เห็น ความคิดของผู้สนทนซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเกรงกลัวและยอมจำนน ไม่กล้าตอบโต้ ในพุทธประวัติ กล่าวถึงพระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้วาระจิต

ของพระสาวกหลายท่าน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเพียง ๒ ท่าน ดังนี้

๑. อุกคคฤหบดี ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าเพียงครั้งเดียว สามารถสำเร็จโสดาบัน ต่อมาสำเร็จอนาคามี เศรษฐีได้ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่เป็นประจำ วันหนึ่งเขาคิดจะถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้าจึงอธิษฐานจิตว่า “หากพระพุทธองค์ทรงรับรู้ก็ขอให้เสด็จมาโปรดถึงประตูเรือนเถิด” พระพุทธเจ้าทรงทราบวาระจิตของอุกคคฤหบดีด้วยพระญาณจึงเสด็จนำเหล่าภิกษุสงฆ์มาปรากฏ ณ ประตูเรือน อุกคคฤหบดีบังเกิดความปีติโสมนัส รีบกราบพูลอาราธนาให้เสด็จเข้าไปประทับ ณ สถานที่อันควรภายในเรือนของตนแล้วจึงจัดภัตตาหารอันมีรสเลิศต่าง ๆ มาถวายพระพุทธองค์พร้อมเหล่าภิกษุสงฆ์ที่ตามเสด็จพร้อมกราบทูลว่า “ความปรารถนาในการที่ต้องการถวายสิ่งอันเป็นที่ขบใจของข้าพระองค์บัดนี้ได้กระทำได้อย่างสมบูรณ์” (ธนาจิต, (นามแฝง). ๒๕๔๙ : ๒๘๒)

๒. พระสุนทรสมุทร ถูกหญิงแพศยาทำกลอุบายให้รับมิดินทบาตในปราสาท ๗ ชั้นแล้ว ยั่วให้พระเถระเกิดความกำหนัดในกาม พระพุทธเจ้าประทับนั่งในพระเชตวันทรงหยั่งรู้วาระจิตของพระสุนทรสมุทรจึงทรงแผ่รัศมี ปรากฏพระองค์ให้เห็นแล้วตรัสว่า “ภิกษุ เธอจงหมดอาลัยละกามแม้ทั้ง ๒ เสียตั้งนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า บุคคลใด ละกามทั้งหลายในโลกนี้แล้ว เป็นผู้ไม่มีเรือน งดเว้นเสียได้เราเรียกบุคคลนั้นผู้มีกามและภพสิ้นแล้วว่าเป็นพราหมณ์นี้” (มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๑๕ : ๒๔๔)

พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้วาระจิตของอุกคคฤหบดี เกิดขึ้นจากเจตนาที่เป็นกุศลของท่านเศรษฐีที่ต้องการถวายภัตตาหารต่อพระพุทธเจ้า และท่านเศรษฐีมีคุณภาพจิตสูง เพราะสำเร็จธรรมขั้นอนาคามี ดังนั้นจึง

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวชมพู่...

สามารถส่งกระแสจิตให้พระพุทธรูปเจ้าทรงหยั่งรู้ได้ แต่ในกรณีของพระสุนทรสมุทรเถระนี้คุณภาพจิตของท่านกำลังต่ำสุดเพราะถูกกามตัณหาและโทสะครอบงำ แต่พระพุทธรูปเจ้ายังทรงสามารถหยั่งรู้วาระจิตของท่านได้ แสดงให้เห็นพระองค์และทรงโปรดเตือนสติด้วยหลักธรรมให้พระเถระตื่นขึ้นจากการถูกรอบงำของกามตัณหาและโทสะ การหยั่งรู้วาระจิตท่านทั้ง ๒ เรียกว่า เจโตปริยญาณ กรณีพระสุนทรสมุทรเถระนั้นมีมโนมยิทธิญาณเกิดขึ้นด้วย คือ พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงพระรัศมีให้เห็นว่าพระองค์แล้วตรัสเตือนสติด้วยหลักธรรม

การหยั่งรู้วาระจิตของผู้อื่นว่ามีความคิดอ่านอย่างไรนั้นมีประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลมาก เมื่อรู้วาระจิตของบุคคลที่ตกอยู่ในภาวะลำบากอย่างพระสุนทรสมุทร พระพุทธรูปเจ้าก็ทรงให้ความช่วยเหลือได้ทันที พระเจ้าราชาธิราชทรงตรัสถามความในใจที่ทำวชมพู่ทรงคิดว่าจริงหรือไม่ เมื่อทำวชมพู่ยอมรับว่าเป็นความจริงก็จะเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ทำให้ทำวชมพู่เกิดความเชื่อถือในพระเจ้าราชาธิราชเป็นเหตุให้ทำวชมพู่คลายหรือลดทิฏฐิลงมาได้ระดับหนึ่ง ทำวชมพู่เริ่มคิดว่าพระเจ้าราชาธิราชของคณินมีญาณพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดา มีความสามารถทรงหยั่งรู้ความคิดของเรา ส่งผลให้ทำวชมพู่คิดพิจารณาว่าตนมีอิทธิฤทธิ์มากมายอันเกิดจากของวิเศษที่เกิดขึ้นพร้อมกับตนมีพระยาร้อยเอ็ดเมืองเป็นบริวารแต่ก็ไม่มีอิทธิฤทธิ์ที่สามารถหยั่งรู้วาระจิตของผู้อื่นได้ อย่างพระเจ้าราชาธิราชของคณินเลย พระราชาธิราชจึงมีอิทธิฤทธิ์เหนือกว่าตนเป็นแน่แท้

๔. พระพุทธรูปเจ้าส่งวาระจิตให้บุคคลอื่นรับรู้

เรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อพระพุทธรูปเจ้าทรงทราบด้วยญาณว่าทำวชมพู่มีบุญบารมีในอดีตชาติสามารถบรรลุพระนิพพานในชาตินี้จึงทรงส่งกระแส

วาระจิตถึงพระอินทร์ให้เป็นราชทูตไปรับทำวชมพумаเพื่อพระองค์จะ
 ทรมานให้ลดทิวภูสิงดังกล่าวไว้ในเรื่องทำวชมพุมว่า

ด้วยฤทธิ์บารมีศาสดา จึงทำวอินทรา
 ก็ทราบในพระหฤทัย
 อินทร์ทองทรงผ้าโกสัล เสร็จแล้วบัดใจ
 ผันพักตร์ไปสั่งมเหสี
 ว่าเจ้าคอยอยู่จงดี ร้อยชั่งทั้งสี่
 พี่นี้จักเสด็จลงไป
 หาพระศาสดาจอมไตร สั่งแล้วบัดใจ
 จากห้องพิมานปรางค์จันทร์

พระพุทธรเจ้าทรงเล่าเรื่องการรับรู้วาระจิตของพระองค์กับพระอินทร์
 ให้พระอุรุเวลกัสสปะฟังขณะที่ยังไม่เลื่อมใสขออุปสมบท ในตอนที่
 พระพุทธรเจ้าชักผ้าบังสุกุลทรงกล่าวถึงพระอินทร์ว่า “ครั้งนั้นท้าวสักกะ
 จอมทวยเทพทรงทราบความดำริในจิตของเราด้วยพระทัยของพระองค์
 แล้ว จึงขุดสระโบกขรณีด้วยพระหัตถ์ แล้วตรัสบอกแก่เราว่า พระพุทธรเจ้า
 ขำขอพระผู้มีพระภาคโปรดชักผ้าบังสุกุลในสระนี้ สระนี้อันผู้มีข่มมนุษย์
 ได้ขุดแล้วด้วยมือ ดูก่อนกัสสปะ เรานั้นได้ดำริว่าจะพึงขยำผ้าบังสุกุล
 ณ ที่ไหนหนอ ครั้งนั้นท้าวสักกะจอมทวยเทพ ทราบความดำริในจิต
 ของเราด้วยพระทัยของพระองค์แล้ว ได้ทรงนำศิลาแผ่นใหญ่มาวางไว้
 โดยทูลว่า พระพุทธรเจ้าขำ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดทรงขยำผ้า
 บังสุกุลบนศิลาแผ่นนี้ ศิลาแผ่นนี้อันผู้มีข่มมนุษย์ได้ยกมาวางไว้...
 ดูก่อนกัสสปะ เรานั้นได้ดำริว่า จะพึงผึ่งผ้าบังสุกุล ณ ที่ไหนหนอ

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวามพู...

ครั้งนั้นท้าวสักกะจอมทวยเทพทรงทราบความดำริแห่งจิตของเราด้วยพระทัยของพระองค์แล้วได้ยกศิลาแผ่นใหญ่มาวางไว้ โดยทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดทรงฝังผ้าบังสุกุลบนศิลาแผ่นนี้ ศิลาแผ่นนี้อันผู้มีโสมนัสย์ได้ยกมาวางไว้” (วิ.มทา. ๔/๔๔/๕๖-๕๗) พระพุทธพจน์ข้างต้นกล่าวถึงการรับรู้วาระจิตของพระพุทธเจ้ากับพระอินทร์

พระพุทธเจ้าทรงส่งกระแสวาระจิตและให้พระอินทร์ทราบหลายครั้งมากในพระไตรปิฎก จึงเป็นเรื่องราวที่อยู่ในพุทธประวัติ จึงเป็นที่มาให้ผู้แต่งนำมาแต่งให้พระพุทธเจ้าทรงส่งกระแสวาระจิตให้พระอินทร์เพื่อให้ความช่วยเหลือตามพระประสงค์ นอกจากนั้นแล้วพระพุทธเจ้ายังส่งกระแสวาระจิตให้พระสาวกด้วยหลายรูปเช่น

พระพุทธเจ้าส่งกระแสวาระจิตให้กับพระโมคคัลลาน และพระสารีบุตร ในตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จโปรดพระพุทธรูปมาดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่บนชั้นดาวดึงส์เป็นเวลา ๓ เดือน “ทรงมีพุทธดำรัสต่อพระโมคคัลลาน และพระสารีบุตรด้วยพุทธญาณว่า พระองค์จะเสด็จจากดาวดึงส์เทวโลก มายังพื้นพิภพใกล้ประตูเมืองสังกัสสนคร นับจากนี้อีก ๗ วัน เมื่ออัครสาวกทั้ง ๒ รูปได้ทราบพระพุทธดำรัสด้วยวาระจิตแล้วจึงบอกกล่าวในที่ประชุมแห่งคณะสงฆ์ให้รับรู้โดยทั่วกัน” (ศรีศากยอโคก, (นามแฝง). ๒๕๓๘ : ๔๔๑)

การส่งกระแสวาระจิตของพระพุทธเจ้าให้พระโมคคัลลาน พระสารีบุตร หยั่งรู้ความประสงค์ของพระองค์นั้น มีลักษณะเช่นเดียวกับการส่งกระแสจิตที่พระพุทธเจ้าส่งให้พระอินทร์หยั่งรู้ ผู้แต่งคงได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดดังกล่าว และการส่งกระแสจิตก็จัดอยู่ในเจโตปริยญาณ ด้วยเหตุว่า เจโตปริยญาณเป็นญาณเพื่อการหยั่งรู้ความคิดของบุคคลอื่น

แต่เนื่องจากพระอินทร์ พระโมคคัลลาน และพระสารีบุตรทั้ง ๓ ท่านเป็นบุคคลที่มีญาณพิเศษเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า คือ สามารถหยั่งรู้วาระจิตทราบความประสงค์ซึ่งกันและกัน

พุทธญาณวิทยาในเรื่องทำวามพุกกล่าวถึง การหยั่งรู้ ทิพพจักขุญาณ และเจโตปริยญาณ ทั้งสองญาณอยู่ในอภิญา ๔ อันเป็นความรู้ระดับสูงของพุทธปรัญา พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้โดยตรงไม่ต้องอาศัยประสาทสัมผัสและไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลาและสถานที่ เพราะเกิดขึ้นจากจิตที่มีความสามารถพิเศษเกินวิสัยของมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้เรื่องราวของพระเจ้าพิมพิสารขณะหนีเข้าพึ่งพระบารมีในพระเวฬุวันมหาวิหาร ถือเป็นทิพพจักขุญาณ ประเภทอดีตังสญาณ การหยั่งรู้ในเวลาใกล้รุ่งว่า ทำวามพุกเป็นบุคคลที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้น ทำให้ทราบบุญกรรมในอดีตชาติของทำวามพุก พระพุทธเจ้าจึงเสร็จไปโปรดทำวามพุกจัดอยู่ในทิพพจักขุญาณ ประเภทอนาคตังสญาณ และการหยั่งรู้กระแสจิตหรือวาระจิตของทำวามพุก และการให้พระอินทร์ทรงทราบกระแสวาระจิตของพระพุทธเจ้าจัดอยู่ในเจโตปริยญาณหลักพุทธญาณวิทยาทั้งสองสามารถพบในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้หลายเรื่องซึ่งส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือปัญญาสาตก อาจจะแตกต่างกันที่ผู้มิญาณเป็นนักพรตหรือนักบวช ประเด็นนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าหลักพุทธญาณวิทยาดังกล่าวมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในท้องถิ่นภาคใต้

พุทธญาณทั้งสองมีความเกี่ยวข้องกับความรู้ในอดีตชาติซึ่งเรื่องราวเหล่านี้สามารถศึกษาได้ในปรัชญาตะวันตกก็มีนักปรัชญาบางท่านได้กล่าวแม้จะไม่เหมือนกันทั้งหมด แต่ก็มีประเด็นเป็นแนวทางเดียวกัน เช่นเพลโต (Plato ๔๒๗ - ๓๔๗ BC.) กล่าวว่า ความรู้คือ การระลึกได้

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวชมพู่...

(Theory of Recollection) หมายถึง การระลึกถึงโลกแห่งแบบซึ่งมนุษย์ทุกคนเคยได้อยู่อาศัย พอมนุษย์เข้ามาอยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์ก็เกิดอาการลืมเลือนชั่วคราว ต่อมาเมื่อพบสิ่งจำลองแบบก็เลยนึกถึงแบบขึ้นมา แต่การระลึกถึงความรู้เรื่องแบบนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของจิต แต่ละบุคคลว่าจะระลึกได้สมบูรณ์มากน้อยเพียงใดและแนวคิดเรื่องการหยั่งรู้ อัจฉนติกญาณ (Intuition) ของ เดส์การ์ต (Rene Descartes, ๑๕๙๖ - ๑๖๕๐) ที่เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความคิดติดตัว (Innate Ideas) หรือความจำเลือนลางจะต้องมีวิธีการทำให้จิตเป็นสมาธิ แล้วดึงความรู้เหล่านั้นออกมา ความรู้ในอดีตไม่ว่าจะเป็นโลกแห่งแบบของเพลโตหรือความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของเดส์การ์ตก็ต้องอาศัยการรับรู้ของจิตที่เป็นสมาธิเรียกค้นทั้งสิ้น ดังนั้น ความรู้ระดับอภิปัญญาในพุทธญาณวิทยาจึงมีความสอดคล้องกับญาณวิทยาของกลุ่มจิตนิยม (Idealism) และกลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalism)

๒. พุทธอภิปรัชญา

แนวคิดพุทธอภิปรัชญาเกิดจากการนำหลักพุทธธรรมเรื่องความจริงแท้มาวิเคราะห์ด้วยเหตุผลทางปรัชญา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมนุษย์เกี่ยวกับความจริงแท้ไว้หลายเรื่อง ในแต่ละเรื่องถือเป็นสัจธรรมที่สามารถนำมาอธิบายสรรพสิ่งทั้งหลายอย่างครอบคลุม เมื่อนำสัจธรรมดังกล่าวมาวิเคราะห์ด้วยเหตุผลก็ได้แนวคิดพุทธอภิปรัชญา และเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาพุทธอภิปรัชญา ผู้วิจัยจึงขอสรุปเนื้อหาเป็นประเด็นดังนี้

๑). แนวคิดเรื่องธาตุแท้ของมนุษย์โลกและจักรวาล พุทธอภิปรัชญายอมรับความเป็นจริงของจักรวาลว่าสสารมีอยู่จริงโดยจิตไม่ต้องรับรู้ก็ได้ แต่พุทธอภิปรัชญาให้ความสำคัญกับจิตมากกว่าสสาร

เพราะจิตสามารถรับรู้ คิดหาเหตุผล มีความทรงจำและจินตนาการได้ รวมทั้งควบคุมพฤติกรรมของร่างกายที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบของสสาร รวมตัวกันเข้าอย่างสมดุล ทำให้เกิดการดำเนินงานประสานสัมพันธ์อย่างกลมกลืน พุทธอภิปรัชญายืนยันว่า แม้สสารและจิตในร่างกายจะทำงานอย่างกลมกลืนเพียงใดก็ไม่ใช่วิถีลักษณะของสิ่งที่แท้จริง ทั้งสองขาดคุณลักษณะของความแท้จริง ร่างกายก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพสูญสลาย จิตก็ไม่มีลักษณะเที่ยงแท้ตลอดเวลา ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นแก่มนุษย์เท่านั้น สัตว์ โลก จักรวาลก็ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์อันเดียวกัน และส่วนการกำเนิดขึ้นของโลกและจักรวาลนั้นพุทธอภิปรัชญา กล่าวถึงการดับไปของโลกและจักรวาลแล้วก็เกิดขึ้นใหม่แล้วจะค่อยๆ วิวัฒนาการโดยใช้เวลานานแสนนานกว่าจะมีมนุษย์เกิดขึ้นมา แนวคิดดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับนักปรัชญากลุ่มเทวนิยมทั้งหลายที่เชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและจักรวาลโดยการเนรมิตจากความว่างเปล่า

๒). แนวคิดเรื่องกระบวนการสรรพสิ่งตามกฎธรรมชาติ พุทธอภิปรัชญา เชื่อว่ามนุษย์เกิดขึ้นในประภพชาปุระคือมดลูกของมารดาแล้วค่อยๆ เจริญเติบโตเหมือนสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั่วไป พุทธอภิปรัชญาอธิบาย การเกิดขึ้นของมนุษย์ตามหลักชีววิทยาและวิทยาศาสตร์และจะดำเนินไปตามกฎธรรมชาติหรือกฎสากลเช่นกฎไตรลักษณ์ ปฏิจจนุปบาท ธรรมนิยาม เป็นต้น และกฎนี้ก็จะครอบคลุมสรรพสิ่งทั้งหลายด้วย พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วนำกฎดังกล่าวมาสอนพุทธศาสนิกชนให้เข้าใจว่าสรรพสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงทุกขณะเรียกว่า อนิจจัง ทำให้สรรพสิ่งนั้น อยู่ในสภาวะเป็นทุกข์เรียกว่า ทุกขังและไม่มีตัวตนที่แท้จริงของสิ่งเหล่านั้น เรียกว่าอนัตตา สภาวะทั้ง ๓ ในไตรลักษณ์คือ กฎธรรมชาติที่มนุษย์และสรรพสิ่ง ต้องดำเนินไปมีการเปลี่ยนแปลงทุกขณะมีสภาวะเป็นทุกข์ไม่มี

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวามพู...

ตัวตนที่แท้จริง ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นหลงใหลสิ่งใด ๆ ใน
ตนและจักรวาลนี้ กฎปฏิจจสมุปบาทเป็นกฎที่ว่าด้วยอาการของสิ่งทั้งหลาย
ที่มีความสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นเหตุปัจจัยต่อกันเป็นแบบลูกโซ่ มนุษย์
และสรรพสิ่งทั้งหลายก็มีกระบวนการดำเนินไปตามกฎดังกล่าว กฎธรรม
นิยาม เป็นกฎธรรมชาติที่มีการจำแนกกฎของสรรพสิ่งเป็น ๕ ประเภท
อุตุนิยาม ว่าด้วยข้อกำหนดของสสารหรือสิ่งไม่มีชีวิต เกี่ยวกับอุณหภูมิ
ความร้อน พิชนิยาม ว่าด้วยสิ่งมีชีวิตเกี่ยวกับหลักพันธุกรรมของสิ่งมี
ชีวิต มิมนุษย์ สัตว์ พืช จิตนิยาม ว่าด้วยกระบวนการทำงานของจิต
กรรมนิยาม ว่าด้วยการกระทำของมนุษย์และสัตว์ชั้นสูง ตามพุทธพจน์
ที่ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ก็ได้รับผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี
คนทำชั่วย่อมได้ชั่ว” (ส.สคาถ. ๑๕/๒๕๖/๓๖๓) และธรรมนิยามเป็นการ
รวมเอาข้อกำหนดในนิยามทั้งหมดเข้าด้วยกันเรียกรวมนิยามทั้งหลายว่า
ธรรมนิยาม สรรพสิ่งทั้งหลายอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติซึ่งมีอยู่แล้วเป็น
ธรรมดาโลก ไม่มีใครกำหนดให้เป็นไปหรือสร้างขึ้น พระพุทธเจ้าจะเสด็จ
อุบัติหรือไม่ก็ตาม กฎธรรมชาติข้อนี้ไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อพระพุทธเจ้า
เสด็จอุบัติขึ้นพระองค์ได้ตรัสรู้และนำความจริงของธรรมชาตินี้มาอธิบาย
สั่งสอนให้มนุษย์รู้เท่าทันเพื่อปฏิบัติสู่ความพ้นทุกข์ ดังพุทธพจน์ใน
ปัจจุยสุตว่า “พระตถาคตทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม
ธาตุอันนั้นคือ ธรรมจลิต รัมมนิยาม อธิปไตย ภัยดำรงอยู่ พระตถาคต
ย่อมตรัสรู้ ย่อมตรัสรู้ทั่วถึงธาตุอันนั้น ครั้นแล้วย่อมตรัสบอก ทรงแสดง
บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื่น” (ส.นิ.๑๖/๒๐/๓๒)
ในทางพุทธปรัชญาถือว่ากระบวนการดำเนินไปของสรรพสิ่งซึ่งอยู่ภายใต้
ของกฎธรรมชาติทั้งหลายนี้เป็นความแท้จริงอย่างหนึ่งที่สรรพสิ่งจะ
หลีกเลี่ยงไม่ได้

๓). แนวคิดเรื่องเป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์ พุทธอภิปรัชญา เชื่อว่านิพพานเป็นภาวะแท้จริงที่สุด มนุษย์จะไม่ต้องได้รับความทุกข์จาก กิเลสตัณหาและไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป การเข้าสู่นิพพานเกิดขึ้น ได้ด้วยจิตที่มีความตั้งใจอย่างสูงที่จะขจัดกิเลสตัณหาให้ได้อย่างสิ้นเชิง และปฏิบัติตามหลักมรรค ๘ รวมทั้งการพิจารณาให้รู้เห็นความเป็นจริง ตามหลักอริยสัจ ในพระไตรปิฎกมีการกล่าวยืนยันว่า นิพพานเป็นภาวะ ที่แท้จริงสูงสุด มีอยู่โดยปราศจากการเกิดขึ้น ดำรงอยู่โดยไม่มีการกระทำ อันใด และปราศจากการปรุงแต่งของเหตุปัจจัย หากว่านิพพานไม่มีอยู่ จริงแล้ว พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์จะไม่สามารถหลุดพ้นจากภาวะที่ มีการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ด้วยการกระทำและต้องมีเหตุปัจจัยมาปรุงแต่ง แต่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์สามารถปฏิบัติตนเพื่อให้หลุดพ้นจาก ภาวะแห่งทุกข์ เข้าสู่ภาวะที่แท้จริงสูงสุด ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่เป็นปัจจัยอะไร, ทำไม่ได้ ไม่ถูกปรุงแต่ง ด้วยเหตุอะไร, มีอยู่จริง ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่เป็น ปัจจัยอะไร, ทำไม่ได้ ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยเหตุอะไร, จะไม่ได้มีแล้ว การสลัดออกจากธรรมชาติที่เกิด ที่เป็นปัจจัยอะไร ทำได้ ถูกปรุงแต่ง ด้วยปัจจัยจะไม่พึงปรากฏในโลกนี้เลย” (ขุ.อิ. ๒๕/๔๓/๓๑๖)

แนวคิดพุทธอภิปรัชญาในวรรณกรรมเรื่องท้าวขมพู

แนวคิดทางพุทธอภิปรัชญาที่ปรากฏในเรื่องท้าวขมพูมาจากเนื้อหา ตอนที่พระเจ้าราชาธิราชทรงเทศนาสั่งสอนหลักธรรมของพระพุทธ ศาสนาแก่ท้าวขมพู กล่าวถึงความแท้จริงของชีวิตมนุษย์เป็นต้น หลังจาก ที่ท้าวขมพูพ่ายแพ้แก่พทุธานุภาพและตรัสออกมาว่า ข้าพระองค์ขอยอม แพ้ต่อพระราชาธิราช พระเจ้าราชาธิราชมิได้ทรงลงพระอาญาและ

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู่...

ทรงเทศนาหลักธรรมจนท้าวชมพู่เกิดความเลื่อมใสศรัทธาขออุปสมบท
เป็นพระสาวกเจริญรอยตามพระพุทธเจ้า หลักธรรมทางพุทธอภิปรัชญา
ที่พระเจ้าราชาธิราชตรัสสอนท้าวชมพู่มีประเด็นดังนี้

๑. ความเป็นจริงของสังขารมนุษย์

พระเจ้าราชาธิราชทรงเทศนาสอนท้าวชมพู่เรื่องความเป็นจริงของ
สังขารมนุษย์ว่า มีแต่ความเสื่อมสลายไม่มีสิ่งใดเป็นแก่นสารให้คน
ทั้งหลายยึดมั่นถือมั่นได้เลย บุคคลที่ยึดมั่นในสังขาร เปรียบเสมือนคน
หลงทางไม่สามารถพัฒนาจิตให้เข้าถึงธรรมของพระพุทธเจ้าได้ ดังที่
กล่าวไว้ในเรื่องท้าวชมพู่ ว่า

เหมือนคนหลงหนทาง	ไม่รู้ที่ไปแห่งใด
ดุจดั่งบพิตรไช้	จงตั้งใจฟังโยธธรรม
ตั้งโสตประสาท	อย่าประมาทให้เวียนวัน
ตั้งจิตอย่าคิดฝัน	คือประทีปแก้วแล้วโดยปอง
ตัวเราทำนทั้งหลาย	ในร่างกายเราทั้งผอง
มีแต่น้ำเน่าพอง	กระดุกหนึ่งผิงผิดไป
เสลดแลโสโครก	พืงเกลียดชังพันวิสัย
พืงแล้วจงตั้งใจ	รักษาศีลแลให้ทาน

พระเจ้าราชาธิราชทรงเทศนาเรื่องสังขารของมนุษย์ว่าต้อง
เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเสื่อมสลายเน่าเปื่อยในที่สุด สังขารของมนุษย์ใน
พระบาลีเรียกว่า สังขารโลกซึ่งมีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. อุปาทินนสังขาร สังขารที่กรรมครอบครอง
๒. อนุปาทินนสังขาร สังขารที่กรรมไม่ครอบครองหรือแปล

โดยปริยายว่า สัณขารที่มีใจครองและสัณขารที่ไม่มีใจครอง(พระธรรม
ปิฎก.๒๕๕๐ : ๓๐๙ - ๓๑๐)

สัณขารของมนุษย์ตามเนื้อเรื่องทำวามพุดจ้อยอยู่ในอุปาทินนสัณขาร
สัณขารประเภทนี้อาศัยเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้นประกอบด้วยธาตุ ทั้ง ๔
รวมกันอย่างเหมาะสมจึงเกิดเป็นชีวิตมีใจครอบครองจึงสามารถคิดอ่าน
หรือสร้างความสำเร็จได้ สัณขารนี้มีความต้องการอาหาร น้ำดื่ม อากาศ
การขับถ่าย มีจิตใจรับรู้ความรู้สึกที่เข้ามาสู่สัณขาร รู้จักผิดชอบชั่วดี
แต่สัณขารนี้ไม่มีแก่นสาร เนื่องจากไม่ใช่สิ่งเที่ยงแท้เมื่ออาศัยสิ่งอื่น
ประกอบขึ้นจึงต้องเปลี่ยนแปลงสู่ความเสื่อมสลาย ความตายเป็นสิ่งที่
เที่ยงแท้ของสัณขารมนุษย์และเมื่อมนุษย์ตายลงก็จะเหมือนอนุปาทินน
สัณขาร เมื่อสัณขารปราศจากวิญญาณก็จะเสื่อมสลายอย่างรวดเร็วเหมือน
สัณขารสิ่งมีชีวิตทั่วไป พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนเรื่องความตายว่า
เป็นสิ่งที่แน่นอนโดยเปรียบเทียบชีวิตมนุษย์กับผลไม้ที่ต้องสุกหล่น และ
ภาชนะดินต้องแตกสลายไว้วา

“สัตว์ที่เกิดมามีภยโดยความตายเป็นนิตยเหมือนผลไม้ที่สุกแล้ว
มีภยโดยการหล่นในเวลาเข้าจะนั้น ภาชนะดินที่นายช่างหม้อทำแล้ว
ทุกชนิด มีความแตกเป็นที่สุด แม้จันใดชีวิตของสัตว์ทั้งหลายก็เป็นจันนั้น
มนุษย์ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ โง่และฉลาดทั้งหมด ย่อมไปสู่อำนาจมัจจุสกด้อย
ข้างหน้า เมื่อมนุษย์เหล่านั้นถูกมัจจุสกดข้างหน้าแล้ว ถูกมัจจุครอบงำ
บิดากีด่านทานบุตรไว้ไม่ได้ หรือพวกญาติกีด่านทานหมู่ญาติไว้ไม่ได้
เมื่อพวกญาติกำลังแลดูกันอยู่นั้นแหละกำลังรำพันกันอยู่เป็นอันมากกว่า
ท่านจงดู บรรดาสัตว์ตนคนเดียวเท่านั้น อันมรณะนำไปได้ เหมือนโคถูก
นำไปมาจะนั้น สัตว์โลกย่อมเป็นผู้อันมัจจุและขราครอบงำอยู่อย่างนี้”
(ป.ม. ๒๙/๓๙/๑๕๐)

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู...

พระเจ้าราชาธิราชทรงสอนให้ท้าวชมพูทรงทราบความแท้จริงเรื่องสังขารของมนุษย์ว่า สิ้นมากอยู่ได้ไม่นานก็ตายจากโลกนี้ไป พระองค์ทรงเปรียบเทียบกับช่างทอผ้าขณะที่ทอไปนั้นข้างหน้าจะสั้นลงไปทุกที เช่นเดียวกันชีวิตมนุษย์จะต้องเดินทางไปสู่ความตายและเปรียบเทียบกับสายน้ำที่ไหลจากภูเขาลงมาสู่พื้นทีราบเมื่อไหลลงแล้วไม่สามารถทำให้กลับคืนสู่ที่เดิมได้เหมือนกับเราไม่สามารถเรียกความหนุ่มสาวกลับคืนเหมือนเดิมได้ ความตายหรือพระยามัจจุราชเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ พระเจ้าราชาธิราชตรัสว่า แม้มีทรัพย์มากหรือมีไพร่พลมากเท่าไรก็ตามไม่สามารถแลกเปลี่ยนกับความตายได้ และเมื่อความตายเข้ามาสู่ใครก็ไม่สามารถทราบได้ ความตายจึงเป็นความแท้จริงที่ทุกคนไม่สามารถหนีพ้นได้ พระเจ้าราชาธิราชจึงสอนให้มนุษย์ไม่ควรประมาทในการสร้างกุศลหรือกรรมดี เพื่อนำไปสู่ทางพ้นทุกข์ อันเนื่องมาจากท้าวชมพูหลงกับการยึดมั่นในสังขารของตน อันทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนไม่สิ้นสุด คำสอนเรื่องสังขารที่มีวิญญาณครองจึงมีผลทางจริยธรรม คือสังขารที่มีวิญญาณครองทั้งหลายจะมีอุปาทานเข้ายึดถือว่า สังขารร่างกายนี้เป็นของตน หรือเป็นของคนที่ตนรัก ญาติสนิทมิตรสหาย คนๆ นั้น เกี่ยวข้องกับตนและเมื่อสังขารเหล่านั้นได้รับความทุกข์เดือดร้อน อันเกิดจากปัจจัยใดก็ตาม ย่อมส่งผลให้ผู้ยึดถือว่าเกี่ยวข้องกับตนได้รับความทุกข์นั้นด้วยเช่นกัน หากว่าตนไม่ยึดถือหรือมีอุปาทานต่อสังขารใดๆ ก็จะไม่ได้รับความทุกข์เดือดร้อนใดๆ ทั้งสิ้น

๒. การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร

พระเจ้าราชาธิราชทรงเทศนาสอนท้าวชมพู สืบเนื่องจากที่มนุษย์ทุกคนหลงยึดมั่นในสังขารทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนไม่สิ้นสุด คือจะต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสารจนไม่สามารถนับชาติได้ ดังที่กล่าวไว้ในเรื่องท้าวชมพูว่า

เมตตาและภาวนา	เพราะเกิดมาไม่เป็นการ
บได้เป็นแก่นสาร	ร้องให้รักมีน้ำตา
ทุกชาติมีขาดเลย	ถ้าจกนับจักคนนา
พระสมุทรร้อยนักหนา	เปรียบน้ำตารำรักกัน

พระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่พระภิกษุว่า การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย นั้นเกิดกับสัตว์ที่มีอวิชชาปิดกันทำให้ไม่เห็น หนทางความหลุดพ้น และมีกิเลสตัณหาเป็นเครื่องผูกมัดทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่รู้จบสิ้น พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ในหนึ่งกับกับสิ่งต่างๆ หลายอย่างในจักรวาลเช่น น้ำในมหาสมุทร ก้อนดิน กิ่งไม้ เป็นต้น พุทธพจน์ในอัสสุสุตรกล่าว เปรียบเทียบน้ำตาของสัตว์แต่ละชีวิตที่ได้รับความทุกข์เดือดร้อนร้องไห้ใน ๑ กับเมื่อรวมน้ำตาในทุกชาติได้มากกว่าน้ำในมหาสมุทร เช่นเดียวกับในเรื่องท้าวขมพู ว่า "พวกเธอได้ประสบภรรณกรรมของมารดา ...บิดา... พี่ชาย...พี่สาว...น้องสาว... ฯลฯ ของบุตร ฯลฯ ของธิดา ฯลฯ ความเสื่อมแห่งญาติ ฯลฯ ความเสื่อมแห่งโรค ฯลฯ ได้ประสบความเสื่อมเพราะโรคตลอดกาลนาน น้ำตาที่หลังไหลออกของเธอเหล่านั้นผู้ประสบความเสื่อมเพราะโรค ครว้าครวญร้องไห้อยู่เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจนั้นแหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าสงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียงเท่านั้น เพียงพอทีเดียวเพื่อจะเบือนหน้าในสังขารทั้งปวง เพียงพอเพื่อจะคลายกำหนด" เพียงพอเพื่อจะหลุดพ้นดังนี้ (ส. น. ๑๖/๑๒๖/๒๓๘ - ๒๓๙)

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวชฌพู...

การกล่าวถึงน้ำตาของสัตว์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดมากกว่าน้ำในมหาสมุทรในเรื่องทำวชฌพูจึงมีที่มาจากพุทธพจน์ในอัสสสุตตรซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาแก่พระภิกษุ เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่ายปล่อยวางความยึดถือและเลิกให้กิเลสตัณหานำพาชีวิตและมุ่งมั่นปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นจาก การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร ประเด็นเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในพุทธอภิปริชณานั้นจะเกิดปัญหาว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์สืบเนื่องจากในอภิญญา ๘ มีจุตูปปาตญาณเป็นเครื่องมือ ทำให้พระองค์ทรงทราบว่า การอุปบัติและจุติของสัตว์จากภพภูมิหนึ่งและไปสู่ภพภูมิหนึ่ง ด้วยอำนาจของกรรมชนิดใด พุทธอภิปริชญาให้ความสำคัญเรื่องกฎแห่งกรรมโดยกำหนดว่ากรรมในอดีตชาติกำหนดความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และกรรมในปัจจุบันจะกำหนดความเป็นอยู่ในอนาคตชาติ ในจุฬกัมมวิวัฏฐสูตร กล่าวถึงโตทยะบุตรได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่าด้วยผลของกรรมเป็นเหตุทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกัน เช่น คนดี คนเลว คนอายุสั้น คนอายุยืน คนมีโรคเบียดเบียน คนมีโรคน้อย คนมีผิวพรรณดี คนมีผิวพรรณทราม คนเกิดในตระกูลต่ำ คนเกิดตระกูลสูง คนไม่มีปัญญา คนฉลาด คนไม่ฉลาด ดังพุทธพจน์ในบทสรุปว่า

“ดูก่อนมาณพ ด้วยประการฉะนี้แล

ปฏิบัติที่มีอายุสั้นย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุสั้น

ปฏิบัติที่ทำให้มีอายุยืนย่อมนำเข้าสู่ความเป็นคนมีอายุยืน

ปฏิบัติที่ทำให้มีโรคมากย่อมนำเข้าสู่ความเป็นคนมีโรคมาก

ปฏิบัติที่ทำให้มีโรคน้อยย่อมนำเข้าสู่ความเป็นคนมีโรคน้อย

ปฏิบัติที่ทำให้มีผิวพรรณทรามย่อมนำเข้าสู่ความเป็นคนมีผิวพรรณทราม

ปฏิบัติที่ทำให้เป็นผู้ที่น่าเลื่อมใสยอมนำเข้าไปสู่ความเป็นคน
น่าเลื่อมใส

ปฏิบัติที่ทำให้มีอำนาจมากยอมนำเข้าสู่ความเป็นคนมีอำนาจมาก

ปฏิบัติที่ทำให้มีโรคะน้อยนำเข้าสู่ความเป็นคนมีโรคะน้อย

ปฏิบัติที่ทำให้มีโรคะมากยอมนำเข้าสู่ความเป็นคนมีโรคะมาก

ปฏิบัติที่ทำให้เกิดในสกุลต่ำยอมนำเข้าสู่ความเป็นคนเกิดใน
สกุลต่ำ

ปฏิบัติที่ทำให้เกิดในสกุลสูงยอมนำเข้าสู่ความเป็นคนเกิดใน
สกุลสูง

ปฏิบัติที่ทำให้มีปัญญารวมยอมนำเข้าสู่ความเป็นคนมีปัญญา
รวม

ปฏิบัติที่ทำให้มีปัญญามากยอมนำเข้าสู่ความเป็นคนมีปัญญา
มาก

ดูก่อนมานพสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม
มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์

มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและดี”

(ม. ชุ. ๑๔/๒๔๗/ ๓๔๒)

คติความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของวิญญาณในเรื่อง
ท้าวชมพู มีที่มาจากอัสสุตตร ทำให้เห็นว่าวิญญาณหรือชีวิตหนึ่งมี
ความเป็นมาที่ยาวนานมาก หากเปรียบเทียบการรวมเอาน้ำตาที่เกิดจาก
การร้องไห้เสียใจในทุกข์ชาติมากกว่าน้ำในมหาสมุทร พระพุทธเจ้าทรง
สั่งสอนสาวกและพุทธศาสนิกชนเพื่อให้เกิดความเบื่อหน่ายในการทน
ทุกข์ทรมานในแต่ละภพแต่ละชาติสืบเนื่องอย่างไม่สิ้นสุด และนำไปสู่

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวชมพู่...

การแสวงหาหนทางที่เหมาะสมให้การปฏิบัติภาวนาหรือการยึดถือ เพศนักบวชเข้าสู่ความหลุดพ้นตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนา และ พุทธพจน์ในจุฬินมวิภังคสูตรกล่าวถึง ผลของการกระทำกรรมว่าเป็น เหตุแห่งการเวียนว่ายตายเกิดที่สืบเนื่องจากการกระทำของกรรม ดังนั้น การเวียนว่ายตายเกิดจึงมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับกฎแห่งกรรมหรือ กฎแห่งการกระทำ เนื่องจากวิญญานของสัตว์มีกิเลสชักนำจึงสร้างกรรมขึ้น เมื่อกรรมเกิดขึ้นแล้วจะส่งผลให้ได้รับผลของกรรมคือ วิบากเกิดตามมา ผลของกรรมก็จะสร้างกิเลสอีกครั้งหนึ่งเป็นวัฏฏะจักรเวียนวนอย่างไม่มี สิ้นสุด การเวียนว่ายตายเกิดจึงเกิดขึ้นตามอำนาจกรรมเก่า

๓. คติเรื่อง นรก - สวรรค์

พระเจ้าราชาธิราชทรงเทศนาสั่งสอนทำวชมพู่เรื่องการเวียนว่าย ตายเกิดและเกี่ยวเนื่องกับนรก-สวรรค์ ทำวชมพู่จึงได้ถามต่อพระเจ้า ราชาธิราชว่า พระญาติของพระองค์ที่สิ้นพระชนม์ไปแล้วอยู่ ณ ที่ใด พระเจ้าราชาธิราชทรงตอบว่า ถ้าทำบุญให้ทานก็จะไปเกิดในสวรรค์ แต่ถ้าทำบาปก็จะไปเกิดในนรก ทำวชมพู่ไม่เชื่อว่ามีนรก-สวรรค์จึงอยาก เห็นพระญาติในนรก พระเจ้าราชาธิราชจึงเปิดเผยให้ทำวชมพู่ได้เห็นสัตว์ ในนรกอเวจี และอยากเห็นความสวยงามของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระราชาธิราชจึงเปิดเผยให้เห็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้แต่งต้องการ นำเสนอให้อเวจีมีนรกเป็นสิ่งที่แทนทุกดิภูมิทั้งหมด และดาวดึงส์เป็น สุดดิภูมิแทนภพภูมิสวรรค์ทุกชั้น กล่าวไว้ดังนี้

นรกมหาวะจี

กลางบ้างสิบห้าโยชน์	ถึงสิบเก้าขึ้นไปหนา
ย่อมมียมบาล	มือถือทอกไล่ทิ่มแทง
กลางบ้างถือดาบพิษ	บ้างรำกริชอยู่กวัดแกว่ง
ฉวยมือแล้วยื้อแย่ง	สับฟันแทงต่างๆ กัน
พระยาขมพู่เห็น	สะดุ้งกลัวตัวเท้านั่น
ยกกรรขลุวิณฑ์	แก้สเมเด็จพระชินสีห์

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จักขอดูดาวดึงส์	สวนอันโอฬาร
จงให้ข้านี้แจ้งใจ	พระเจ้าฟ้างพระยา
เนรมิตสวนทุกชั้นไป	พื้นที่จะอุปมัย
ได้สิบหกชั้นดั่งสา	ขมพู่เห็นวิมาน
ทุกประการมีนานา	วิมานแก้วอันรจนา
วิมานทองผ่องสุกใส	ท้าวแลเห็นนางฟ้า

พุทธอภิปรายว่านรกสวรรค์เป็นภูมิที่สัตว์จะต้องไปเกิดตามอำนาจกรรม คือหากสัตว์ทำกรรมชั่วร้ายก็จะไปเกิดในนรก และหากสัตว์ทำกรรมดีก็จะไปเกิดในสวรรค์ ภูมิทั้งสองคือเป็นตัวแทนภูมิทั้งหลายในไตรภูมิซึ่งสามารถแยกได้เป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ทำกรรมชั่วก็จะไปเกิดในทุคติภูมิเป็นภูมิที่ได้รับความทรมานอยู่ด้วยความลำบากอย่างยิ่ง ดังพุทธพจน์ในพาลบัณฑิตสูตรกล่าวว่า "คนพาลนั้นประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตแล้ว ตายไปเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรคนั้นเอง ถูก่อนภิกษุทั้งหลาย นิภูมิของคนพาลครบถ้วนบริบูรณ์" (ม. อุ. ๑๔/๒๕๓/๓๒๒)

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวามพุ...

พุทธพจน์ข้างบนได้กล่าวถึงภูมิของคนพาลมี ๔ ประเภท โดยกล่าวถึงตามลำดับเรียงจากความทุกข์ทรมานน้อยสุดไปสู่มากดังนี้ อบายภูมิเป็นภูมิที่มีความทุกข์ทรมานน้อยที่สุดและไม่มีความเจริญเกิดขึ้น อบายเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าตริจณภูมิ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เดรัจฉานทั้งหลายมีความโกลีตมุนษุ์มากที่สุด ทุกคติภูมิเป็นที่ขาดความสนุกสนาน เพราะมีแต่ความทุกข์ทรมาน เนื่องจากอาการกระหายตลอดเวลา ทุกคติเป็นที่อยู่อาศัยของอสุรกาย วินิบาตภูมิเป็นภูมิที่ไม่มีความสุขอยู่เลย สัตว์ที่อยู่อาศัยในภูมินี้มีแต่อาการความหิวกระหายที่ได้รับความทุกข์ทรมานจากอาการอดอยาก วินิบาตเรียกอีกอย่างว่าเปรตวิสัย และนรกภูมิเป็นภูมิที่มีแต่ความทุกข์ทรมานตลอดเวลา สัตว์ที่อาศัยในนรกภูมิจะไม่ได้รับความสุข พระพุทธเจ้าทรงยืนยันการมีอยู่ของนรกภูมิไว้ในมหาสิหนาทสูตรว่า

“ดูก่อน สารีบุตร เปรียบเหมือน หลุมถ่านเพลิง ลึกยิ่งกว่าหัวบุรุษ เต็มไปด้วยถ่านเพลิง ปราศจากเปลว ปราศจากควัน ลำดับนั้น บุรุษผู้มีตัวอันความร้อนแผดเผา ครอบรำ เหน็ดเหนื่อย สะทกสะท้าน หิวกระหาย มุ่งมาสู่หลุมถ่านเพลิงนั้นแหละ โดยมรรคาสายเดียว บุรุษผู้มีจักขุเห็นเขาแล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญนี้ ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้นขึ้นสู่หนทางนั้น จักมาถึงหลุมถ่านเพลิงนี้ทีเดียว โดยสมัยต่อมา บุรุษผู้มีจักขุนั้น พึงเห็นเขาดกกลงในหลุมถ่านเพลิงนั้น เสวยทุกข์เวทนา อันแรงกล้า เผ็ดร้อนโดยส่วนเดียว แม้ฉันทิ ดูก่อนสารีบุตร เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ ด้วยใจ ดังนั้น เหมือนกันแล้ว บุคคลนี้ปฏิบัติอย่างนั้น ดำเนินอย่างนั้นเปื่องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก จักเข้าถึงอบาย” (ม. ปุ. ๑๒/๑๕๔/ ๑๔๐-๑๔๑)

พุทธพจน์ข้างต้นยืนยันการมีอยู่ของนรกและสภาพของสัตว์นรกมี แต่สัตว์ที่ได้รับความทุกข์ทรมานอันเนื่องจากบาปกรรมที่ตนสร้างมาแต่ อดีต นรกภูมิจึงเป็นสถานที่ลงโทษแก่ผู้สร้างบาปกรรม หากสร้าง บาปกรรมที่หนักหนามากย่อมได้รับความทุกข์ทรมานในนรกภูมิที่ได้รับ ความทุกข์ทรมานมากเช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงตรัสเปรียบเทียบ ความทุกข์ทรมานของผู้ตกในนรกภูมิเหมือนกับว่า เอาหอกร้อยเล่มแทง ในเวลาเช้า กลางวันและเย็น วันละ ๓๐๐ เล่ม แต่ก็ยังไม่ทุกข์ทรมาน มากกว่าได้รับโทษในนรก ดังพุทธพจน์กล่าวไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกันแล ทุกข์โหม่นัสที่บุรุษถูกแทงด้วยหอกสามร้อยเล่ม เป็นเหตุ กำลังเสวยอยู่นั้นเปรียบเทียบทุกข์ทรมานยังวัดกันไม่ได้ ยังไม่คง แม้ส่วนแห่งเสี้ยว ยังไม่ถึงแม้การเทียบกันได้”(ม. จุ. ๑๔/๒๕๐/๓๑๕๗ - ๓๑๕๘)

ในเรื่องท้าวขมพู่ได้กล่าวถึง พระพุทธเจ้าทรงเปิดเผยให้ท้าวขมพู่ เห็นความเป็นอยู่ของสัตว์นรกในอเวจีมหานรก ซึ่งเป็นหนึ่งในแปดของ มหานรก อเวจีมหานรกเป็นตัวแทนของนรกภูมิทั้งหมด เพราะอเวจีมหานรก เป็นมหานรกที่สัตว์ผู้สร้างบาปกรรมหนักและได้รับความทุกข์เวทนา ยิ่งกว่ามหานรกอื่น ๆ การนำเสนอให้เห็นอเวจีมหานรกก็เพื่อต้องการ สอนให้มนุษย์เกรงกลัวต่อการสร้างบาปกรรมทั้งปวง เพราะความทุกข์เวทนา ของสัตว์นรกที่หนักหนาสาหัสทำให้มนุษย์ได้ขยาดกลัวไม่กล้าสร้าง บาปกรรมอีกต่อไป

ส่วนแนวคิดเรื่องสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นที่อยู่ของผู้ทำกรรมดี ดาวดึงส์เป็นสวรรค์ที่เป็นตัวแทนของสวรรค์ภูมิทั้งหมด ในเรื่องท้าวขมพู่ กล่าวถึงความสวยงามของสวนอุทยานเทวดาทุกชั้น ดาวดึงส์เป็นสถานที่ สถิตของเทพบุตรที่มีบุญญาธิการมาก เทพบุตรเหล่านี้ล้วนสร้างกุศลอยู่ สม่าเสมอ ผลของบุญกุศลจึงส่งผลให้สวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีสวนสวรรค์

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวชมพู...

อุทยานทิพย์เกิดขึ้นมากมาย นับเฉพาะอุทยานใหญ่ที่มีชื่อเสียง ๔ อุทยาน ดังนี้

๑. นันทวันอุทยานทิพย์ ตั้งอยู่ในด้านทิศตะวันออก แห่งดาวดึงส์แดนสวรรค์

๒. จิตรลดาวันอุทยานทิพย์ ตั้งอยู่ในด้านทิศตะวันตกแห่งดาวดึงส์แดนสวรรค์

๓. มีสรวนอุทยานทิพย์ ตั้งอยู่ในด้านทิศเหนือแห่งดาวดึงส์แดนสวรรค์

๔. ปารุสวันอุทยานทิพย์ ตั้งอยู่ในด้านทิศใต้แห่งดาวดึงส์แดนสวรรค์

ในอุทยานทั้ง ๔ แห่งนี้ เต็มไปด้วยรุกขชาติ และบุปผชาติ นานาพรรณ สระโบกขรณีอันเป็นทิพย์ น้ำใสดั่งแก้ว ก้อนหินศิลาмирศรีสวยงามรุ่งเรือง มีแท่นสีขาวสำหรับนั่งเล่น (พระพรหมโมลี. ๒๕๔๔ : ๓๕๖) สวรรค์ชั้นดาวดึงส์จึงเป็นที่รู้จักดีและคุ้นเคยของพุทธศาสนิกชน

เนื้อหาในเรื่องทำวชมพู เมื่อทำวชมพูทรงเห็นความมั่งคั่งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ประกอบด้วย ปราสาทวิมานเทพบุตร และสวนอุทยานทิพย์แล้วเกิดความเชื่อมั่นในองค์พระพุทธเจ้า สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในเรื่องทำวชมพูเป็นภูมิที่แทนสวรรค์ภูมิ แล้วเป็นภูมิที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปปางสมาธิมากที่สุด ทั้งพระอินทร์และสิ่งสำคัญที่พุทธศาสนิกชนเคารพนับถือเชื่อว่าอยู่ในสวรรค์ชั้นนี้ ผู้แต่งจึงนำเอาเรื่องราวของสวรรค์ชั้นนี้มาแต่งไว้ในเรื่องทำวชมพู เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสนใจและเชื่อถือในเรื่องร่ววดังกล่าว

๔. พระนิพพาน

พระเจ้าราชาธิราชทรงเทศนาสั่งสอนท้าวขมพู่เรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ในภพภูมิต่างๆ ทำให้พบกับความทุกข์เดือดร้อนไม่สิ้นสุด พระองค์จึงกล่าวว่าการบรรลุพระนิพพานเท่านั้นทำให้หมดสิ้นความทุกข์ทั้งปวง พระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธอภิปรัชญาในเรื่องท้าวขมพู่ กล่าวถึงพระนิพพานไว้ ๔ ครั้ง ดังนี้

๑). อนึ่งนรกนั้น	ปมีสุขแก่ถึงงาย
เหมือนอยู่ในมนุษย์ไซ้	ยังมีท้าวเทวดา
เทวามีความสุข	ยังมีท้าวจาตุมา
มหาราชิกา	ยังมีเท้าพระนิพพาน
๒). อนึ่งทานและศีล	ปรองค์ปราสาทราชบัญชาชน
ช้างม้าและข้าคน	อีกเตียงที่นั่งนอน
ท่านจึงเอานิพพาน	ประดิษฐานปรารภก่อน
เป็นที่ระงับร้อน	บรมสุขทุกข์นิรันดร์
๓).	รับว่าจะบวช
ทรงพระผนวช	รักษาศีลา
ตามคำโอวาท	พระเจ้าเทศนา
เอานิพพานมา	ถือเป็นอารมณ์
๔).	นิพพานประเสริฐ
เป็นที่ล้าเลิศ	พ้นทุกข์สงสาร
บได้เกิดตาย	พ้นทุกข์รำคาญ
จตุภยสิบประการ	บ่เบียนให้หมอง

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู...

พระนิพพานทั้ง ๔ แห่งมีจุดประสงค์การอธิบายต่างกัน คือครั้งแรก พระเจ้าราชาธิราชกล่าวถึงมนุษย์ทั้งหลายมีความสุขปราวณาความสุข แต่ความสุขนั้นมีหลายระดับ มนุษย์มีความสุขมากกว่าสัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย และสัตว์นรก เทวดามีความสุขมากกว่ามนุษย์แต่ความสุขของเทวดาทั้งหลายสู้พระนิพพานไม่ได้ การอธิบายเพื่อต้องการให้ทราบ ว่า นิพพานคือความสุขสูงสุด ครั้งที่สอง พระเจ้าราชาธิราชต้องการให้ท้าวชมพูยึดเอาพระนิพพานเป็นที่พึ่งเพื่อจะได้รับความสุขตลอดไป เหมือนกับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ นั้นจะต้องมีความตั้งใจเพื่อกำหนดว่าจะเข้าบวชอยู่ในเพศสมณะเพื่อกระทำนิพพานให้แจ้งเป็นการกำหนด เป็นเป้าหมายให้ประพฤติปฏิบัติตามเส้นทางของพระนิพพาน ครั้งที่สาม พระนิพพานในประเด็นนี้ คือ ความตั้งใจตั้งแต่เริ่มต้นหรือการกำหนด เป้าหมายของชีวิตว่าจะบรรลุแนวทางการบรรลุพระนิพพานมีความหมาย เช่นเดียวกับครั้งที่สอง ครั้งที่สี่ ผู้แต่งได้กล่าวถึงพระนิพพานในความหมายที่ลึกกว่าทั้งสามครั้งที่ผ่านมา และถือเป็นการกล่าวถึงพระนิพพานในเชิงอภิปรัชญาเพราะได้กล่าวถึงภาวะของพระนิพพานว่า เป็นภาวะที่แท้จริง สูงสุด เมื่อมนุษย์เข้าสู่ความแท้จริงนี้จะพ้นทุกข์ในวัฏฏะสงสาร ไม่มีโอกาสเกิดและตายในโอกาสต่อไป นับเป็นจุดสิ้นสุดของการเวียนว่ายตายเกิด และทุกข์ภัยทั้งหลายไม่สามารถกระทำให้เกิดเป็นทุกข์อีกต่อไป ความหมายดังกล่าวจึงสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ผู้วิจัยยกมาอ้างในข้อที่ ๓ แนวคิดเรื่องเป้าหมายแท้จริงของมนุษย์

พระนิพพานในเรื่องท้าวชมพูจึงมีอยู่ ๒ นัยคือ นัยแรกกล่าวถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต การอธิบายว่า มนุษย์มีความสุขมากกว่าสัตว์นรก และเทวดามีความสุขมากกว่ามนุษย์และพระนิพพาน

มีความสุขสูงสุด เหนือความสุขสิ่งพึงจะได้รับ ดังที่พุทธศาสนาสภาชาติ
กล่าวว่า นิพพาน ปรโม สุขํ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ความสุขที่ได้จาก
พระนิพพานเป็นสุขนิรันดร์ หรือสุขที่แท้จริง ซึ่งปราศจากทุกข์และความ
วุ่นวาย และไม่มีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอื่น ต่างจากความสุขของ
มนุษย์และเทวดาที่ต้องมีวันหมดไป หรือเจือด้วยความทุกข์คือ เมื่อสุข
หมดไปแล้วจะต้องเจอกับความทุกข์อีกหรือขณะมีความสุขก็ได้รับ
ความทุกข์ด้วย ความสุขจากการบรรลุพระนิพพานนั้นปราศจากความทุกข์
ตลอดไป ความหมายดังกล่าวจึงเป็นการกำหนดให้เป็นจุดเริ่มต้นเพื่อ
ยึดถือเพื่อปฏิบัติให้เข้าสู่เป้าหมายสูงสุดและนัย ๒ คือพระนิพพานเชิง
อภิปรายกล่าวถึงภาวะที่แท้จริงของพระนิพพานทำให้ผู้บรรลุไม่ต้อง
เวียนว่ายตายเกิดอีก พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า เมื่อมนุษย์ตัดต้นหาออก
ไปจากชีวิตได้ มนุษย์จะไม่ต้องเกิดในภพใหม่ หรือภพใหม่ไม่มีสำหรับ
ผู้บรรลุพระนิพพาน ดังพุทธพจน์กล่าวว่า “ภิกษุละกรรมเป็นเครื่องข้อง
๗ ประการ ได้แล้ว ตัดต้นหาเป็นเหตุ นำไปสู่ภพได้เด็ดขาด สงสาร
คือชาติหมดสิ้นแล้ว ภพใหม่ของเธอย่อมไม่มี” (พ. อี. ๒๕/๙๔/๓๔๓)
และพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบปัญหาของอุททยมาณพกล่าวถึง
การละต้นหาได้แล้วจะเข้าสู่พระนิพพานว่า “โลกมีความเพลนเพลนเป็น
เครื่องประกอบไว้ วิตกเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น เรากล่าวว่า
นิพพานเพราะละต้นหาเสียได้” (พ. อี. ๒๕/๑๑๑๖/๗๑๒) พระนิพพาน
เป็นจุดสิ้นสุดของการเวียนว่ายตายเกิดหรือภพใหม่ ถ้าหากมนุษย์ต้อง
เวียนว่ายตายเกิดก็จะได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนอย่างไม่สิ้นสุด
ทุกภพทุกชาติ พุทธพจน์ถัดมาก็อธิบายว่า ต้นเหตุของการเวียนว่าย
ตามเกิด ก็คือมนุษย์มีกิเลสต้นหา หากมนุษย์สามารถตัดกิเลสต้นหา
ให้หมดสิ้นก็就不用เวียนว่ายตายเกิดและความทุกข์เดือดร้อนทั้งหลาย
ก็จะหมดสิ้น

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวามพู...

พุทธอภิปรัชญาในเรื่องทำวามพู เรื่องแรกพระองค์ทรงสอนเรื่องสังขารของมนุษย์หลังจากสิ้นชีวิตต้องเนาเปื่อยสลายไม่มีสิ่งใดเที่ยงแท้ในสังขารนี้ สังขารของมนุษย์จะตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เหมือนกับสรรพสิ่งต่างๆในโลกและจักรวาลนี้ ความเปลี่ยนแปลงไม่คงที่นำไปสู่ความเสื่อมหรือสภาวะทุกข์ และปราศจากตัวตนที่แท้จริง ดังนั้นชีวิตมนุษย์จึงไม่มีความเที่ยงแท้และสิ้นมาก ตามเนื้อเรื่องทำวามพูเป็นกษัตริย์ที่มีทิวภูมิฐานะแรงกล้ามาก พระองค์ถือว่ามิบุญญาธิการและเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ในชมพูทวีป จึงมีความยึดมั่นว่าชมพูทวีปต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระองค์ กษัตริย์ทุกพระองค์ต้องยอมสวามิภักดิ์ ความยึดมั่นในตัวตนนี้ พระเจ้าราชาธิราชเปรียบว่าเหมือนคนที่หลงทางและความหลงทางทำให้ประมาทปิดกั้นตนเองไม่ให้ไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ ความรู้เรื่องความแท้จริงของสังขารส่งผลทางจริยธรรมคือความไม่ประมาทในการยึดมั่นในสังขาร มนุษย์ทั้งหลายที่ยึดมั่นในสังขารล้วนเกิดผลเสียหาย ได้รับความทุกข์เดือดร้อนไม่สิ้นสุด ดังนั้น การที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสังขารหรือการปล่อยวางในตัวตนถือเป็นคุณธรรมหรือหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนาและเป็นพุทธอภิปรัชญาที่ว่าด้วยความแท้จริงของชีวิตและสรรพสิ่ง

การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร พระเจ้าราชาธิราชทรงสอนให้ทำวามพูเห็นว่า เมื่อคนหลงทางยึดมั่นในตัวตนแล้วส่งผลให้กระทำการชั่วอันจะเป็นวิบากกรรม คือต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างต่อเนื่อง พุทธอภิปรัชญาเปรียบเทียบกับน้ำตาที่สัตว์ตนหนึ่งจะต้องร้องไห้เมื่อประสบกับความทุกข์ในหนึ่งชั่วกัป เมื่อรวมน้ำตาในทุกชาติแล้วมีมากกว่าน้ำในมหาสมุทร ประเด็นนี้พระพุทธเจ้าทรงยืนยันด้วยจุตุปปาตญาณ ทำให้เห็นว่าเมื่อวิญญานจากชาตินี้ไปแล้วไปสู่ภพภูมิใหม่ ด้วยผลกรรม

ชนิดใดเป็นตัวกำหนด คติเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดจึงมีความเกี่ยวเนื่องด้วยเรื่องของกรรมในอดีต ชีวิตมนุษย์ต้องดำเนินไปตามกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติกฎหนึ่ง ส่วนคติเรื่องนรก สวรรค์ประเด็นนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากกรรมในอดีต นรกสวรรค์ เป็นภพภูมิที่เป็นผลที่สัตว์ได้รับ หากสัตว์สร้างกรรมดีก็ไปเกิดในสุคติภูมิหรือสวรรค์ หากสัตว์สร้างกรรมชั่วก็ไปเกิดในทุคติภูมิ หรือนรก

ส่วนพระนิพพานเป้าหมายสูงสุดของพุทธอภิปรัชญานั้น ในเรื่องท้าวชมพู่ได้กล่าวถึงพระนิพพาน เป็น ๒ นัย คือนัยแรกนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดที่กำหนดให้พุทธศาสนิกปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานมีความสุขสูงสุด อยู่เหนือความสุขของมนุษย์ และเทวดา นัยที่สองกล่าวถึงพระนิพพานเชิงอภิปรัชญาเป็นภาวะที่แท้จริงสูงสุด ผู้บรรลุไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดเป็นจุดสิ้นสุดของทุกข์ทั้งปวง และในเรื่องท้าวชมพู่ไม่ได้กล่าวถึงหลักการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่พระนิพพานหรือหลักของมรรค ๘ อยู่เลย ดังนั้นพระนิพพานที่ปรากฏในเรื่องท้าวชมพู่จึงเป็นสัญลักษณ์ให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติรักษาศีลให้ทาน ตักสิเลสัจฉนหาให้หมด แล้วจะเข้าสู่พระนิพพานในอนาคตชาติต่อไป

๓. พุทธจริยศาสตร์

แนวคิดทางพุทธจริยศาสตร์ในเรื่องท้าวชมพู่ กล่าวเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์การตัดสินจริยธรรม ผู้แต่งได้รับรู้คติความเชื่อเรื่องพระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด และได้กำหนดสร้างเป็นอุดมคติของชีวิตหรือสิ่งที่ดีที่สุดของพุทธศาสนิกชนพระเจ้าราชาธิราชทรงเทศนาแก่ท้าวชมพู่เป็น ๒ ประการ ดังนี้

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู...

๑. การสร้างบุญกุศลไว้ในพระพุทธศาสนา

พระเจ้าราชาธิราชสอนให้ท้าวชมพูบำเพ็ญทานรักษาศีล เพื่อมุ่งหวังให้พุทธศาสนิกชนทั่วไป ให้คำนึงถึงผลของบุญกุศลในอนาคตชาติมากกว่ามุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อบรรลुพระนิพพานในชาติปัจจุบัน พุทธจริยศาสตร์ในเรื่องท้าวชมพูจึงเป็นอุดมคติของชีวิตที่มุ่งให้พุทธศาสนิกชนเร่งสร้างบุญกุศล รักษาศีลให้ทานไว้ในพระพุทธศาสนา และผลของบุญกุศลทั้งหลายจะส่งผลให้ไปเกิดในสุคติภูมิหรือให้บรรลุพระนิพพานในอนาคตชาติต่อไป

ในเรื่องท้าวชมพูได้กล่าวถึงการสร้างบุญกุศลไว้ว่า

เขาได้สร้างวิหาร	ถวายสงฆ์ทรงจีวร
จึงได้วิมานทอง	สูงสิบโยชน์มีบริวาร
เทวบุตรผู้หนึ่งได้	ถวายกลองให้เป็นทาน
ผู้หนึ่งเพียรพยายาม	ทำรูปพระปฏิมากร
ผู้หนึ่งสร้างเจดีย์	นานดีหลีด้วยความเพียร
ผู้หนึ่งปลูกโรงเปรียญ	ผู้หนึ่งเพียรทำศาลา
ให้คนได้อาศัย	ผู้หนึ่งทำมณฑป
ผู้หนึ่งแลท่านอา	ได้ถวายกระถางดอกไม้
บางได้ถวายประทีป	บ้างได้ถวายข้าวจังหัน
ถวายผ้ากฐินนั้น	ถวายน้ำฉันอันบวร
บ้างก็ถวายเข็ม	ทั้งเสื่อสาดแล้วผูกหมอน
อาสนะที่นั่งนอน	ทั้งผ้าผ่อนแล้วแพรพรรณ
หน่วยทานท่านประเสริฐ	จึงให้เกิดในสรวงสวรรค์
วิมานต่างๆ กัน	ด้วยบุญนั้นอันมากมาย

วิมานน้อยใหญ่นั้น	จักนานพรอนให้ถวนถื
โยชน์หนึ่งสองโยชน์	ตามบารมียิ่งขึ้นไป
จนถึงสิบห้าโยชน์	บริวารโสธอันมีใน
พันหนึ่งสองพันไป	ตราบเท่าถึงซึ่งโกฏิสัน

การสร้างบุญกุศลทั้งหลายในเรื่องทำวามพุต้องสร้างไว้กับพระพุทศาสนาและพระภิกษุสาวกเนื่องจากพุทธศาสนิกชนเชื่อตามพุทพจน์ที่พระพุทเจ้าทรงตรัสว่า พระสงฆ์เป็นเนื่อนาบุญที่ยิ่งใหญ่ หากพระสงฆ์ที่เป็นพระอริยบุคคลก็ย่อมจะมีผลของบุญกุศล มากกว่าพระสงฆ์ผู้ไม่เป็นอริยบุคคล พระสงฆ์ที่เป็นพระอริยบุคคลเป็นบุคคลที่ซื่อตรง มั่นตรงอยู่ในศีลสมาธิ และมีปัญญา บุคคลที่กระทำทานต่อท่านจึงได้รับผลทานมาก และองค์ประกอบที่จะทำให้ได้รับผลของบุญกุศลมาก นอกเหนือจากพระภิกษุผู้เป็นเนื่อนาบุญแล้ว ท่านมีนำมาถวายจะต้องเป็นของบริสุทธิ์ได้มาโดยสุจริตและผู้ถวายทานนั้นต้องมีความตั้งใจอย่างบริสุทธิ์ เช่นกัน ผลบุญกุศลในพระพุทศาสนาปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกหลายแห่งมาก ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับทานที่บุคคลทั้งหลายได้กระทำให้ที่ปทุมเทพธิดาได้ให้ท่านแก่พระสารีบุตร ครั้นต่อมาเมื่อพระโมคคัลลานจาริกในสวรรค์ได้พบกับปทุมเทพธิดาจึงได้สนทนาถึงเรื่องผลของบุญกุศลของนางว่า “นะแม่มหาจำเริญ เป็นธรรมดาของบุญกรรมที่ให้ผลได้จุจแก้วสารพัดนี้ บุญกรรมเป็นเสมือนต้นกล้าปลูกพืช ถ้าทำบุญในเขตสมบัติ (ผู้รับถึงพร้อมด้วยคุณ เป็นทักษิณบุคคล) ด้วยเจตนาสมบัติ (กุศลเจตนาแรงกล้า) ความปรารถนาของผู้ทำบุญก็ย่อมสำเร็จได้ การเกิดในตระกูลสูง ย่อมมิได้เพราะอาสนทาน (การให้ที่นั่ง) การมีละกำลังกายมาก มิได้เพราะมือนันทาน (การให้ข้าวน้ำ) การมีผิวพรรณ

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวามพู...

วรรณงาม มีเพราะวัตถุทาน (ให้ผ้าเครื่องนุ่งห่ม) การได้รับความสุขอย่างพิเศษมิได้เพราะให้ยานทาน (ให้ยานพาหนะ) การมีจักขุดีไม่มีโรคตา มิได้ด้วยทิปทาน (ให้แสงสว่าง) การได้สุขหลายอย่าง มีเร็วแรง ผิวพรรณดี มิได้ด้วยอวาสาทาน (ให้ที่อยู่อาศัย)” (ปัญญา ไซ้บางยาง. ๒๕๕๘ : ๕๓๐)

ดังนั้นเมื่ออยากให้เกิดในตระกูลสูงก็ต้องสร้างอาสนะถวายพระภิกษุ อยากมีกำลังกายแข็งแรง ก็ต้องถวายทานอาหารพระภิกษุ อยากให้มีตาดี ก็ต้องให้แสงสว่างแก่พระภิกษุ อยากมีผิวพรรณสวยงามก็ต้องถวายทาน ไตรจีวร เป็นต้น

ในเรื่องทำวามพูกล่าวถึงผลของการสร้างบุญกุศลถวายแก่พระภิกษุ สงฆ์ไว้มากมายหลายอย่าง เช่น ภัตตาหาร ดอกไม้ อาสนะ ผ้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอานิสงส์ให้เกิดเป็นเทพธิดา เทพบุตร วิมานที่มีชื่อตามทาน ที่ได้สร้างเอาไว้ ในพระไตรปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เนื้อหากล่าวถึง พระโมคคัลลานท่านได้จาริกบนสวรรค์ชั้นต่างๆ เห็นเทพธิดา เทพบุตร ที่อยู่ในวิมานนั้นแล้วถามว่า ท่านได้ทำบุญอันใดจึงได้เกิดในวิมานที่สวยงามดังนี้ เช่น

“ถวายอาสนะสงฆ์ ได้เกิดในปฐมปิฐวิมาน ทูตปิฐวิมาน ภูษวิมาน

ถวายน้ำดื่มแก่พระภิกษุได้เกิดในนาวาวิมาน

ถวายประทีปเพื่อขจัดความมืด ได้เกิดในปทีปวิมาน

ถวายข้าวขมนแก่พระภิกษุ ได้เกิดในสุณิสาวิมาน

ถวายผ้าคลุมห่ม ภัตตาหาร เสนาสนะแก่พระภิกษุ ได้เกิดใน ภัตติตถิกาวิมาน โสณทินนา

วิมานอุโบสถวิมาน สุนันทาวิมาน

ถวายเป็นดอกไม้ ได้เกิดในบุปผุตมทายิกาวิมาน
 ถวายของหอมแก่พระภิกษุสงฆ์หรือบูชาพระพุทธเจ้าด้วย
 ของหอม ได้เกิดในคันธุตมทายิกาวิมาน
 ถวายน้ำผลไม้แก่พระภิกษุ ได้เกิดในผลุตมทายิกาวิมาน
 ถวายอาหารที่มีรสดีแก่พระภิกษุ ได้เกิดในรสุตมทายิกาวิมาน
 ถวายน้ำใช้น้ำฉันแก่พระภิกษุ ได้เกิดในอุทกทายิกาวิมาน
 ถวายข้าวสุกคละนมวัวแก่พระภิกษุ ได้เกิดในชีโรทนทายิกาวิมาน
 ถวายน้ำอ้อยยบแก่พระภิกษุ ได้เกิดในผาณิตทายิกาวิมาน
 ถวายน้ำตาลกรวดแก่พระภิกษุ ได้เกิดในสักขลิตายิกาวิมาน”
 (ป. วิ. ๒๖/ ๑ - ๖๑,๑-๖๒)

การสร้างบุญกุศลไว้ในพระพุทธศาสนาในเรื่องท้าวชมพู จัดเป็น
 ทานกุศลทั่วไป คือ การถวายภัตตาหาร น้ำดื่ม ดอกไม้ เครื่องอัฐบริขาร
 เป็นต้น และทานกุศลที่ยิ่งใหญ่ เช่น การสร้างวิหาร กุฏิ ศาลาการเปรียญ
 ฝึกฐาน พระพุทธรูป พระเจดีย์ เป็นต้น แม้ว่าทานกุศลทั้งสองอย่าง
 จะมีความแตกต่างกัน คือ การใช้ทรัพย์สิน สติปัญญา กำลังกายที่ไม่
 เท่ากัน ทานกุศลที่ยิ่งใหญ่มีความจำเป็นต้องใช้ทรัพย์สินมาก แต่ก็ยังจัด
 เป็นทานกุศลเหมือนกัน ซึ่งผลบุญกุศลเหล่านี้จะส่งผลให้ไปเกิดในสวรรค์
 ชั้นที่สูงกว่าหรือสุคติภูมิหรือได้รับความสุขสบายเมื่อต้องเวียนว่ายตาย
 เกิดในภูมิต่างๆ และเป็นผลเกื้อหนุนหรือเป็นปัจจัยให้บรรลุพระนิพพาน

ความเชื่อเรื่องการสร้างบุญกุศลในพระพุทธศาสนากำหนดแนวทาง
 การประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน เช่น การทำบุญให้ทาน ตักบาตร
 แก่พระภิกษุ การรักษาศีลเป็นประจำ เมตตากุศลช่วยเหลือให้ทานแก่
 คนยากจน และสัตว์เดือฉรร้อน เหล่านี้ถือเป็นการสร้างบุญกุศลในชีวิต

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวชมพู่...

ประจำวัน ถือเป็นการสะสมบุญเพื่ออนาคตชาติ ความสุขสบายในโลกหน้า ส่วนบุคคลที่มีความปรารถนาสร้างทานกุศลที่ยิ่งใหญ่ก็จะกำหนดตนเอง ตั้งใจแสวงหาทรัพย์สินชักชวนญาติมิตรหรือการสะสมเงินทองเพื่อจะได้ เป็นเจ้าภาพทอดกฐิน สร้าง กุฏิวิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเหล่านี้เป็นทานพิเศษ ผลของบุญกุศลยิ่งใหญ่ และเป็นปัจจัยให้บรรลुพระนิพพานได้ ดังนั้น คติความเชื่อเรื่องผล ของบุญกุศลจึงเป็นตัวกำหนดความประพฤติหรือการปฏิบัติของ พุทธศาสนิกชนในสังคม

๒. การอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

พระเจ้าราชาธิราชทรงเทศนาสอนทำวชมพู่จนเกิดความเลื่อมใส ในหลักธรรมของพุทธศาสนา ทำวชมพู่จึงตัดสินใจตัดสินใจขออุปสมบท พระพุทธเจ้าทรงปรากฏพระองค์ขึ้นแทนพระเจ้าราชาธิราช พระพุทธเจ้า จึงทรงอุปสมบทให้แก่ทำวชมพู่เป็นพระสาวกปฏิบัติตามธรรมวินัยของ พระองค์ พระพุทธเจ้าทรงถือว่าการดำเนินชีวิตของฆราวาส ไม่เหมาะ สำหรับปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติจะพบเจอปัญหา อันเป็นอุปสรรคต่อการหลุดพ้นมากมาย แนวทางที่เหมาะสมสำหรับผู้ ที่ จะบรรลุพระนิพพานคือ การละชีวิตฆราวาส ดังที่พุทธพจน์ในสคารวสูตร ว่า "ดูก่อนภราดาทั้งหลาย ในโลกนี้ ก่อนแต่การตรัสรู้ เรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโสดีสัตว์อยู่ ได้มีความคิดเห็นว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่ง รุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤติ พรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียวดูจะสังขยัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัตร์ออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิตเถิด" (ม. ม. ๑๓/๔๙๕/๕๘๐)

พุทธพจน์ดังกล่าวทำให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นด้วยพระองค์เองว่าผู้ที่ตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อการบรรลุนิพพานนั้นจะต้องอุปสมบทเป็นพระสาวกจึงจะสามารถปฏิบัติเพื่อเข้าสู่เป้าหมายด้วยความสำเร็จอย่างดียิ่งทั้งนี้ พระองค์กล่าวถึงหนทางชีวิตของฆราวาสมีความคับแคบ อันเนื่องจากการดำเนินชีวิตของฆราวาสไม่เอื้อต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น ฆราวาสต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ ตนและครอบครัวจึงเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามหลักธรรม และการหาเลี้ยงชีพเป็นการสร้างบาปกรรมอันเป็นสิ่งที่ทำให้การสืบทอดต่อภพชาติหรือวัฏฏะสงสารอย่างไม่สิ้นสุด

ผู้ที่อุปสมบทจะมีโอกาสสร้างกุศลในชั้นกลางและชั้นสูงสุดคือ ในชั้นกลางกำหนดให้มีการรักษาศีล ผู้อุปสมบทต้องทำตนเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าบุคคลที่มีโอกาสอุปสมบทคือบุคคลที่สร้างทานกุศลไว้กับพระพุทธศาสนาในอดีตชาติ ผลของบุญกุศลจึงส่งผลให้บุคคลนั้นได้เป็นญาติกับพระพุทธศาสนาเกิดมาพร้อมด้วยทรัพย์สินเงินทองและมีจิตศรัทธาในการอุปสมบท เมื่ออุปสมบทแล้วมีโอกาสได้รักษาศีลซึ่งกำหนดพฤติกรรมไม่ให้ประพฤติชั่วร้ายหรือสร้างบาปกรรม ศีลทำให้จิตใจผ่องใส สามารถบำเพ็ญจิตเพื่อการปฏิบัติสมาธิภาวนาข่มหรือตัดกิเลสตนหาให้ออกไปจากตน ถือเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นสูง เรียกว่า ภาวนากุศล เป็นแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นหรือพระนิพพาน ผู้บำเพ็ญสมาธิภาวนาย่อมมีอานิสงส์ ๓ ประการ คือ

๑. ได้รับประโยชน์ในโลกนี้ คือ ดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ไม่ได้อิงอาศัย ไม่ได้อิงกามคุณ จึงได้รับความสงบสุขในชาตินี้

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องท้าวชมพู่...

๒. ได้รับประโยชน์ในโลกหน้า คือ หากบุคคลผู้บำเพ็ญสมาธิภาวนา ไม่หมดสิ้นกรรมที่จะส่งผลต่อการเวียนว่ายตายเกิด ก็จะต้องไปเกิดในภพภูมิใหม่ แต่ผลของการเจริญสมาธิภาวนา ทำให้อยู่ในภพภูมิที่ดี ได้รับความสะดวกสบาย พ้นภัยจากทุกคติภูมิหรืออบาย

๓. ได้รับประโยชน์อันสูงสุด คือ พระนิพพาน ผู้บำเพ็ญสมาธิภาวนา จะมีจิตใจบริสุทธิ์ หมดสิ้นอาสวะ กิเลสหนักเบาต่างๆ และจะส่งผลให้บรรลुพระนิพพาน

พุทธจริยศาสตร์ในเรื่องท้าวชมพู่เนื้อหาเกี่ยวกับ สร้างอุดมคติให้กับพุทธศาสนิกชน สามารถแบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

๑. การสร้างบุญกุศลหรือทานกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา คติในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า พระสงฆ์เป็นเนืองนบุญที่สำคัญควรแก่การให้ทาน ผู้ที่กระทำแก่พระสงฆ์ย่อมได้รับความสุขสบายในปัจจุบันและโลกสวรรค์ ทั้งเป็นเสบียงบุญที่หนุนนำสู่การบรรลุพระนิพพาน ในเรื่องท้าวชมพู่เน้นการสอนเรื่องทานกุศลซึ่งจัดเป็นพุทธจริยศาสตร์ขั้นต้น

๒. การอุปสมบท หลังจากท้าวชมพู่ได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเกิดความเลื่อมใสขออุปสมบท แสดงให้เห็นถึงจิตที่ศรัทธาถึงพร้อมที่จะสละซึ่งราชสมบัติ ทรัพย์ศฤงคาร ข้าราชการบริวารทั้งหลาย เช่นเดียวกับพระสงฆ์สาวกที่สละการครองเรือนเข้าสู่เพศบรรพชิต ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีศีล ๒๒๗ ข้อ สำรวมอินทรีย์มีวัตรปฏิบัติที่มั่งมัน ผึกฝน บำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อขจัดกิเลสตัณหาให้หมดไปจัดเป็นพุทธจริยศาสตร์ขั้นกลางและขั้นสูงสุด

อนึ่งในการสร้างบุญกุศลและการอุปสมบทนั้น ผู้กระทำต้องมีจิตที่มั่งมันที่จะกระทำหรือเรียกว่าเจตนาหรือจงใจเป็นหลักสำคัญ เพื่อจะนำไปสู่การกระทำด้วยความสำเร็จสมบูรณ์ ผลของบุญกุศลหรืออานิสงส์ของการกระทำย่อมสำเร็จตามความมุ่งมาดปรารถนา

สรุป

จากการศึกษาพุทธปรัชญาในวรรณกรรมเรื่องท้าวชมพู มีเนื้อหาประกอบด้วย ๓ ประเด็น คือ พุทธญาณวิทยาที่เน้นความรู้จากการประจักษ์แจ้งทางจิตใน ๒ ประเด็น คือทิพพจักขุญาณ หรือจุตูปปาตญาณ และเจโตปริยญาณ ถือเป็นความรู้ที่ลึกซึ้ง บุคคลทั่วไปไม่สามารถรับรู้ได้ และเข้าใจกันว่าเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ ความจริงแล้วความรู้เหล่านี้เกิดขึ้นตามกฎของเหตุและผลและเกิดกับผู้ที่ได้ปฏิบัติฝึกฝนจิตให้เป็นสมาธิตามขั้นตอนจนมีความเชี่ยวชาญ ด้านพุทธอภิปรัชญามีเนื้อหา ๓ ประเด็นคือทศนะเรื่องความแท้จริงของสังขารมนุษย์ การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร นรก - สวรรค์ พระนิพพาน ความเป็นไปของสังขารเป็นสิ่งที่อธิบายให้เห็นได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งดับสูญ สามารถเข้าใจได้ง่ายว่าการเวียนว่ายตายเกิด นรก - สวรรค์ พระนิพพาน เป็นสิ่งที่อยู่เหนือการรับรู้และความเข้าใจของบุคคลทั่วไป เช่นเดียวกับความรู้ระดับญาณ ส่วนพุทธจริยศาสตร์มุ่งให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปสร้างบุญกุศลไว้กับพระพุทธศาสนา ประเด็นนี้มุ่งเป็นคติความเชื่อเรื่องผลของการสร้างบุญกุศลในแต่ละประเภท มักจะกล่าวถึง เทพบุตร เทพธิดาเป็นสวรรค์และสัตว์นรกทั้งหลายและสำหรับผู้ที่มีความพร้อมจะสละเพศฆราวาสก็อุปสมบทเป็นพระภิกษุเพื่อการปฏิบัติให้บรรลุพระนิพพาน

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมเรื่องท้าวชมพู จะมุ่งสร้างคติความเชื่อในสิ่งเหนือปรากฏการณ์ทางประสาทสัมผัส มีการกล่าวถึงการหยั่งรู้ประเภทต่างๆ การส่งกระแสจิต การแสดงอิทธิวิธี แสดงให้เห็นสวรรค์ นรก การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ พระนิพพาน มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถรับรู้และแสดงให้ประจักษ์ได้ พุทธปรัชญาเชื่อว่าผู้ที่สามารถรับรู้และแสดงสิ่งเหล่านี้ให้ประจักษ์ได้จะต้องเป็นพระอริยบุคคลผู้สำเร็จ

แนวคิดพุทธปรัชญาในวรรณกรรมหนังสือชุด เรื่องทำวามพู...

อภิญญาญาณและพระนิพพานเท่านั้น และผู้สำเร็จอภิญญาญาณได้ต้องผ่านกระบวนการบำเพ็ญเพียรทางจิต โดยการฝึกฝนจิตให้เป็นสมาธิตามลำดับจนมีความเชี่ยวชาญ ความสามารถพิเศษของจิตจึงเกิดขึ้นตามมา ในประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่า พุทธปรัชญาจัดอยู่ในกลุ่มจิตนิยมประเภทหนึ่ง เพราะให้ความสำคัญกับจิตมากที่สุด มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อการควบคุมจิตให้สงบและมีความเชี่ยวชาญจิตมีคุณลักษณะพิเศษกว่ามนุษย์ธรรมดา หลักพุทธปรัชญาในประเด็นนี้มักได้รับความนิยมนำมาดำเนินเรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้หลายเรื่อง แต่ส่วนมากจะกำหนดให้ฤาษี นักบวช ผู้ทรงศีลบำเพ็ญฌาน สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ต่างๆ นำเอาเรื่องราวเหล่านั้นมาบอกเล่าหรือให้ความช่วยเหลือต่อคนดีมีศีลธรรมเช่น เรื่องเสือโค นางสิบสอง นางมโนราห์ เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวล้วนได้รับอิทธิพลจากหลักพุทธปรัชญาอันมีเค้าเรื่องมาจากปัญญาสชาดกซึ่งเป็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาท

คติเรื่องพระอินทร์เป็นเทวดารักษาพระพุทธศาสนา ในเรื่องทำวามพู กล่าวถึงพระอินทร์มีบทบาทสำคัญทำหน้าที่ตามพระประสงค์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือได้รับอิทธิพลจะกล่าวถึงพระอินทร์เข้ามาเกี่ยวข้องโดยทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือต่อคนดีให้ปลอดภัยจากการให้ร้ายทำลายจากคนชั่ว ประเด็นนี้นับเป็นหลักคิดสำคัญเพื่อไม่ให้คนดีย่อท้อต่อการกระทำ ความดี แม้จะไม่มีใครเห็น เทวดาจะรับรู้ได้และให้ความช่วยเหลือไม่ให้เกิดยากลำบาก เช่น เรื่องสังข์ทอง นางสิบสอง พระกายสิทธิ์ สัปดน คำกาพย์ เป็นต้น

การศึกษาวิเคราะห์พุทธปรัชญาในวรรณกรรมเรื่องทำวามพู พบว่าหลักธรรมที่พระเจ้าราชาธิราชได้เทศนาสั่งสอนทำวามพูมีหลายข้อธรรม

มีที่มาจากพระไตรปิฎกพระสูตรต่างๆ เช่น อัสสุสูตร สามัญญผลสูตร วิมานวัตถุ ตโรกฐทเพตวัตถุ เป็นต้น ประเด็นนี้สะท้อนว่า ผู้แต่งเป็นผู้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างลึกซึ้งจึงสามารถนำเอาข้อธรรมหรือเรื่องราวในพระสูตรมาร้อยเรียงจนเรื่องทำวรมพุมสมบุรณ์และเมื่อนำเอาวรรณกรรมเรื่องทำวรมพุมมาเผยแพร่ถ่ายทอดสู่พุทธศาสนิกชนทำให้เห็นว่า ความรู้ทางพระพุทธศาสนาของภาคใต้ในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองมาก

เอกสารอ้างอิง

ดิเรก พรตตะเสน, ผู้ปริวรรต. ๒๕๒๗. พระยาขมพู. นครศรีธรรมราช :

วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช.

ธนาภิต (นามแฝง). ๒๕๔๙. เอตทัคคะผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธ

ศาสนา. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น

ปัญญา ไช้บางยาง. ๒๕๔๘. ธรรมมาภิบาล หลักธรรมในพระไตรปิฎก.

กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช

๒๕๓๐ เล่มที่ ๔, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๒๕, ๒๖, ๒๙. ๒๕๓๑.

กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา

พระธรรมปิฎก. ๒๕๔๐. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.

พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. ๒๕๑๕. พระธัมมปัทมฐกถาแปลภาค ๘.

พระนคร : มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย.

ศรีศากยโสภณ (นามแฝง). ๒๕๓๗. ตามรอยพระพุทธประวัติ. กรุงเทพฯ :

พระพุทธศาสนาของธรรมสภา

